JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ V ITALŠTINĚ SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K TYPU N da N

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.
Autorka práce: Pavla Štikarová
Studijní obor: Italský jazyk
Ročník: 3.

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 1.4.2014

Poděkování
Děkuji panu doc. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, za laskavé a vstřícné jednání a cenné rady.
Dále děkuji panu Dott. Fabiovi Ripamontimu za ochotnou pomoc při analýze.

ANOTACE

Víceslovná pojmenování v italštině se zaměřením na typ N da N

Předmětem této bakalářské práce je zkoumání kompozit a víceslovných pojmenování a to především pojmenování typu N da N. Práce má dvě části. Teoretická část se zabývá definováním kompozit a víceslovných pojmenování, jejich vznikem, způsoby klasifikace a vlastnostmi obecně. V poslední kapitole se pak zaměřuje přímo na víceslovná pojmenování typu N da N. V části analytické je uveden vzorek sta těchto pojmenování, který je dál zkoumám z hlediska typologie jednotlivých substantiv, vztahů mezi nimi, funkcí a významu předložky „da“ a dále konfrontací s víceslovnými pojmenováními tohoto typu, ale s použitím jiné předložky.

Cílem práce je definovat vlastnosti víceslovných pojmenování se zaměřením na typ N da N, u něhož se budeme dále zabývat srovnáním s podobnými, ale s odlišnou předložkou. Dalším úkolem je konfrontace ustálených spojení s volnými formacemi.

ANNOTATION

The multi-word expressions in italian with specialization in type N da N

Subject of this bachelor work is studying of compound words and multi-word expressions primarily of type N da N. The work has two parts. Theoretical part deal with definition of compound words and multi-word expressions, their origin, types of classification and their qualities in general. In last chapter is focused directly on type N da N. In analytical part there is a sample of 100 multi-word expressions which is inspected from the point of view of typology of substantives, relations between them, functions and meaning of preposition „da“ and then a confrontation with multi-word expressions of this type but with another preposition.

The aim of the work si to define the qualities of multi-word expressions primarily of type N da N. Then is necessary to compare these expressions with some similar expressions with another preposition. At last there is a confrontation between free formations and set phrases.

Anotace 1
I.Část teoretická 4
1. Definice kompozit a víceslovných pojmenování 4
2.Vznik kompozit a víceslovných pojmenování 4
2.1.Slovotvorné procesy 4
2.1.1.Odvozování (derivazione) 5
2.1.2.Skládání (composizione) 6
2.1.3.Konverze (conversione) 6
3.Klasifikace 7
3.1. Coordinati, Subordinati, Atributivi 7
3.2. Pojem hlava u kompozit a víceslovných pojmenování 7
3.3. Kompozita endocentrická a exocentrická 9
3.4. Způsoby klasifikace 10
3.4.1. Koordinační kompozita a víceslovná pojmenování 11
3.4.1.1. Koordinační kompozita endocentrická 12
3.4.1.2. Koordinační kompozita exocentrická 12
3.4.1.3. Víceslovná pojmenování koordinační endocentrická 13
3.4.1.4. Víceslovná pojmenování koordinační exocentrická 14
3.4.2.Subordinační kompozita a víceslovná pojmenování 15
3.4.2.1.subordinační kompozita endocentrická 15
3.4.2.2.subordinační kompozita exocentrická 16
3.4.2.3.Víceslovná pojmenování subordinační endocentrická 17
3.4.2.4.Víceslovná pojmenování subordinační exocentrická 18
3.4.3.Atributivní kompozita a víceslovná pojmenování 19
3.4.3.1.Atributivní kompozita endocentrická 19
3.4.3.2.Atributivní kompozita exocentrická 19
3.4.3.3.Víceslovná pojmenování atributivní endocentrická 20
3.4.3.4.Víceslovná pojmenování atributivní exocentrická 20
3.5.Vnitřní soudržnost (koheze) 21
3.5.1.Flexe 22
3.5.2.Modifikace 22
3.5.3.Pronominalizace 23
3.5.4.Dislokace 23
3.6.Composti larghi a composti stretti 24
3.7.Dělení kompozit podle původu 24
3.7.1.Kompozita lidového původu 24
3.7.2.Kompozita knižního původu 25
3.7.2.1.Konfixace 29
4.Víceslovná pojmenování typu N da N 30
II.Část analytická 31
5. Typologie substantiv ve vzorku 35
6. Funkce a význam předložky DA 45
7. Vztahy mezi substantivy 48
8. Konfrontace víceslovných pojmenování s různými předložkami 49
9. Volná uskupení N da N 51
Závěr 53
Resumé 54
Příloha 58
Seznam použité literatury 62

I. ČÁST TEORETICKÁ

1.DEFINICE

Víceslovná pojmenování (it. parole polirematiche nebo pouze polirematiche) jsou slovní spojení. Tvoří je více než jeden komponent (jak budeme i dále jednotlivé složky spojení nazývat) a mezi jednotlivými komponenty jsou jisté vztahy. Podle toho, jak jsou vztahy silné, jak silně jsou na sebe jednotlivé komponenty vázané určujeme jejich vnitřní soudržnost (tzv. vnitřní kohezi). Jejich složky jsou syntagmata nebo věty (někdy jsou proto nazývána syntagmatická kompozita).

Tato spojení stojí na pomezí morfologie a syntaxe. Při jejich rozboru se totiž zabýváme nejen slovy jako takovými, ale i jejich vztahem k ostatním slovům v tomto spojení. *Jsou považovány za výsledek procesu lexikalizace, jejich význam není kompozicionální, tedy není odvozen od součtu významu slov, která ho tvoří.*[1]

2.VZNIK

2.1 Slovotvorné procesy

Slovotvorné procesy nebo také slovotvorba (it. Formazione di parole) – těmito termíny označujeme proces, který probíhá neustále a vytváří se v něm nová pojmenování v daném jazyce. Je to proces neukončený neboť pokud jazyk není mrtvý, stále se modifikuje a vytváří nepřetržitě nové termíny pro nově vzniklé skutečnosti.

---

[1] GROSSMANN, Maria, RAINER Franz. La formazione delle parole in italiano. Tübingen: Max Niemeyer 2004, s 37: *Le polirematiche sono considerate l´esito di processi di lessicalizzazione, quindi hanno un significato non composizionale cioé non desumibile dalla somma dei significati delle parole che le compongono.*

Na proces slovotvorby můžeme nahlížet různě. Můžeme brát v úvahu diachronní vývoj (tedy historický vývoj, vznik nových slov a pojmenování vzhledem k novým historickým událostem, které nastaly a tudíž musela vzniknout také pojmenování daných skutečnosti, např.průmyslová revoluce) nebo synchronní vývoj, tedy zkoumat slovotvorný proces v daném časovém bodě. Mezi nejběžnější slovotvorné procesy patří derivace a kompozice, okrajově pak také konverze. Mezi slovotvorné procesy dnes řadíme také juxtapozici, která je poněkud zvláštní v tom, že vlastně o žádný proces nejde. Juxtapozice je sice v současné italštině poměrně častá, jedná se o *postavení dvou substantiv, případně adjektiva a substantiva, vedle sebe bez jakéhokoliv spojovacího výrazu*[2] (*nero carbone* – uhlově černý)

2.1.1 Odvozování (it.derivazione) je procesem, v němž se utvářejí nová slova odvozováním od slov již existujících. Pojmy, se kterými se v derivaci můžeme setkat jsou: základové slovo (již existující slovo, které budeme dále modifikovat); kořen (it. radice) – nositel významu; kmen (it.tema) – část, která zůstává v různých modifikacích vždy neměnná, někdy může být totožný kmen s kořenem; afixy (it. affissi) tedy předpony (it. prefissi) a přípony (it.suffissi). Ze základového slova oddělíme kořen, který dále modifikujeme předponou nebo příponou, v jistých případech použijeme obě najednou. Proces derivace je velmi rozšířen a je v něm mnoho dovoleno. Základové slovo můžeme modifikovat tak, že dojde pouze k jeho jiné interpretaci (zdrobněliny, hanlivé výrazy) nebo se jeho význam změní zcela. Derivace má rovněž schopnost měnit u základových slov lexikální kategorie.

[2] *HAMPLOVÁ, Sylva. Mluvnice italštiny: Grammatica italiana. Vyd. 1. Praha: Leda, 2004, s 394*

2.1.2. Skládání (it.composizione) neboli skládání je naproti tomu procesem, který spojuje dvě složky (jinak báze nebo komponenty). Rozdíl je v tom, že v kompozici jsou obě složky bázemi a tedy mohou stát i samostatně, zatímco u derivace je složena vždy z báze a afixu (sufixu nebo prefixu). Procesem kompozice mohou být spojeny jen báze, které splňují dané podmínky kompozice.

a) slovní spojení, které vznikne nemusí být výlučně sémanticky shodné s jeho jednotlivými složkami

b) slovní spojení je označením pouze pro jedinou skutečnost

c) složky ve spojení nemůžeme dál obměňovat

Kompozice není nejčastějším slovotvorným procesem v románských jazycích. Nová slova zde nejvíce vznikají pomocí derivace nebo juxtapozice. Kompozice je typická pro germánské jazyky nebo čínštinu.

2.1.3. Konverze je definována jako jakýsi přechod slova z jedné lexikální kategorie do jiné bez použití „přídavného materiálu“. Přídavným materiálem jsou zde míněny derivační pomůcky, které používáme v odvozovacím slovotvorném procesu. V italštině však není příliš používaná, jelikož slovní druhy mají své typické zakončení (slovesa -re), které musí být k jinému slovnímu druhu připojeno, aby skutečně mohlo dojít ke konverzi k jinému slovnímu druhu. O konverzi se však jedná. Kromě nutné koncovky nevkládáme žádný derivační afix př.: *strega – stregare* (čarodějnice, očarovat). S čistou konverzí bez použití jakéhokoliv materiálu se můžeme setkat v angličtině (love – láska; to love – milovat).

3. KLASIFIKACE

Slovotvorným procesem kompozice vznikají tzv. kompozita. Ke kompozitům patří také parole polirematiche, jež vznikla pravděpodobně taktéž procesem skládání slov, ale teorie o jejich vzniku se různí. Pro jejich lepší pochopení je však nutno alespoň okrajově zmínit právě kompozita jako taková. Jak již bylo zmíněno výše, kompozita vznikají procesem kompozice, tedy česky skládáním slov. Vzniká tedy tzv. parola composta. Kompozita a jejich následná klasifikace se může lišit v aspektu, podle kterého se rozhodneme kompozita klasifikovat.

3.1. Coordinati, subordinati, atributivi

Koordinační, subordinační a atributivní kompozita a parole polirematiche rozlišujeme podle způsobu, jaký vztah je mezi jednotlivými složkami. Koordinační kompozita mají mezi sebou poměr slučovací. Jednotlivé složky jsou sobě rovny, mají vždy stejnou lexikální kategorii. Subordinační kompozita a parole polirematiche naopak mají jednu složku „vedoucí" a druhou rozvíjející – komplement. Atributivní kompozita a parole polirematiche mají mezi složkami poměr podobný jako kompozita subordinační (viz výše), ale druhá složka je atributem složky hlavní. Rozdíl mezi nimi je ten, že z*a komplement se tu považuje 1. doplnění, které odpovídá tradičnímu příslovečnému určení specifikačnímu* [3]

3.2. Pojem hlava u kompozit a víceslovných pojmenování

Abychom mohli přistoupit ke klasifikaci kompozit a víceslovných pojmenování, musíme nejdříve správně pochopit pojem hlava (it. testa) daného výrazu. Abychom vytvořili kompozicí (skládáním) nový pojem, potřebujeme „materiál", kterým nám budou již zmíněné složky. Italská mluvnice dále stanovuje, že tyto složky nesmí být vzniklé juxtapozicí (tedy postavením vedle sebe) ani derivací. Složky jsou k sobě ve vztahu závislém nebo řídícím. Ukážeme si to na příkladu:

$$[\text{campo}]_N\,[\text{santo}]_A\,]_N$$

[3] HAMPLOVÁ, Sylva. Mluvnice italštiny: Grammatica italiana. Praha: Leda, 2004, s. 323-325
srov. ŠTICHAUER, Pavel. Tvoření slov v současné italštině. Praha: Karolinum 2007, s. 79

campo (pole) je substantivem (N), *santo* (svaté) je adjektivum (A) – výsledné kompozitum *camposanto* (hřbitov) je rovněž substantivem (N)

Z toho nám jasně vyplývá, že řídícím členem, tedy právě hlavou, je u tohoto spojení složka první, tedy *campo.* Hlava se totiž vždy shoduje lexikální kategorií, rodem i životností s výsledným kompozitem.

Která ze složek tvoří funkci hlavy můžeme také zjistit velice snadno podle testu M. Reece Allenové z roku 1978 <È UN>. Tato teorie je velmi snadná. Vezměme si například slovní spojení capomafia (šéf mafie). Tvoří ho složky capo a mafia. Položme si otázku: È UN capomafia un capo o una mafia? (Je šéf mafie šéf nebo mafie?) Odpověď je řešením - capo je tedy hlavou kompozita (È UN capo). È UNA cassaforte una cassa o È UNA forte? È UNA cassa – cassa je tedy hlavou kompozita.[4]

Hlava kompozita může stát jak na levé, tak na pravé straně. Častější je ovšem hlava umístěná vlevo. Vysvětlení je prosté. Italská gramatika u většíny rozvíjejících adjektiv preferuje postavení za rozvíjeným substantivem. Pokud je hlava nalevo, jde o latinský nebo řecký původ slova či o výpůjčku z angličtiny. Pozici hlavy v kompozitu, tedy pořádek daných komplementů označujeme jak příznakovost (it. un ordine marcato) a bezpříznakovost (it. un ordine non marcato)

[campo]$_N$ [santo]$_A$ N+A o.non marcato

[gentil]$_A$ [uomo]$_N$ A+N o.marcato

Kompozita převzatá z latiny diachronním procesem můžeme podle S. Scaliseho a A. Bisettové analyzovat takto:

Př.: terremoto, caprifoglie

v obou těchto případech je, jak jsme již zmínili, hlava na straně pravé. Ve slově terremoto zde vycházíme z principu <È UN> (viz výše) nebo z pravidla, že hlava se musí shodovat v rodě s výsledným kompozitem – *un terremoto* a nikoliv *una terremoto* (*terra* – femminile, *moto* – maschile)

[4] SCALISE Sergio, BISETTO Antoinetta. La struttura delle parole. Bologna :Societa editrice il Mulino 2008, s.123

$[terre]_N\ [moto]_N\ ]_N$

Nastává zde ale problém s tvarem slova *terre*, které vypadá na první pohled jako plurál slova *terra*. K tomu ale nemůže dojít, jelikož slovo terra není hlavou, a tak nemůže být takto modifikováno, k čemuž se dostaneme později. Jediným možným řešením je, že *slovo terre v této podobě vzešlo z latinského terrae - genitiv, a proto mělo (a má) celé kompozitum význam ´třesení země´ (moto della terra).*[5]

U slova *caprifoglie* jde o případ obdobný.

Hlava kompozit u slov převzatých z angličtiny je na rozdíl od slov čistě italských, avšak stejně jako u převzatých slov z latiny na pravé straně. Tato skupina tvoří periferní část složenin v italské gramatice. V centru samozřejmě stojí kompozita s hlavou vlevo, tedy ta, která jsou italského původu. Tyto výpůjčky jasně ukazují lingvistický vztah mezi angličtinou a italštinou. Příkladem tohoto spojení je *scuolabus.*

$[scuola]_N\ [bus]_N\ ]_N$

hlavu zde již tradičně určujeme pomocí definice <È UN> (*scuolabus è un bus e non è una scuola*) stejně jako u předešlého případu také díky rodu (*scuola – femminile, bus – maschile = uno scuolabus*; neexistuje una scuolabus)

3.3 Kompozita endocentrická a exocentrická (it. endocentriche a esocentriche)

Jelikož jsme si již dostatečně vysvětlili, co je hlava u kompozit, můžeme nyní přejít k tomu, že všechna kompozita zmíněna výše právě v kapitole Pojem hlava u kompozit a víceslovných pojmenování jsou endocentrická. Endo – „uvnitř“ signalizuje, že tato spojení mají řídící element obsažen již v sobě. Existují však také kompozita poněkud jiného typu a to exocentrická. Exo = „vně“. Příkladem takového slovního spojení je *guardaboschi* (hajný)

[5] SCALISE Sergio, BISETTO Antoinetta. La struttura delle parole. Bologna :Societa editrice il Mulino 2008, s.126

[guarda]$_V$ [boschi]$_N$]$_N$

Na první pohled vidíme, že hlava nemůže stát vlevo neboť slovo *guarda* se neshoduje slovním druhem s výsledným slovem. A protože guardaboschi non È UN boschi, tedy tato teorie neplatí, docházíme k závěru, že hlavou kompozita není ani jeden z jejích komplementů, tudíž hlavu kompozitum vůbec neobsahuje, z čehož vyplývá, že jej řadíme do slov exocentrických. Ne vždy však lze tuto vlastnost určit tak snadno. Ukážeme si to na dalším příkladu a to *portacenere* – popelník

[porta]$_V$ [cenere]$_N$]$_N$

Porta vyloučíme ihned, jedná se o sloveso. U slova *cenere* si určíme tři vlastnosti – rod, životnost a číslo (it. *genere, animato, numero*).

Cenere je rodu ženského (it. femminile), neživotné (it. inanimato), jednotného čísla (it. singolare).

Stejné vlastnosti určíme i u *portacenere* jako celku – rod mužský (it. maschile), neživotné, jednotného čísla

Přestože se slova neshodují pouze v jediném hledisku – rodu – nemůžeme slovo *cenere* považovat za hlavu výrazu. Výraz tedy hlavu neobsahuje a je tedy exocentrický.

3.4. Způsoby klasifikace

Jeden ze způsobů klasifikace se zakládá na dvou rovinách popisu. První rovina – koordinační, subordinační, atributivní; druhá rovina – endocentrické, exocentrické.

Vzájemnou kombinací těchto kategorií tedy dostáváme 6 skupin kompozit a tedy i víceslovných pojmenování.

Dále lze kompozita klasifikovat na *composti stretti* a *composti larghi* nebo také podle původu na lidová a knižní.

3.4.1. Koordinační kompozita a víceslovná pojmenování (it. Coordinati)

Jako koordinační označujeme kompozita, která mají mezi složkami jakési +, tedy mezi sebou mají poměr slučovací. Části kompozita stojí na stejné úrovni a slučují se do jednoho vyjádření. Obě složky se řadí ke stejné lexikální kategorii. Někdy dochází také k tomu, že jsou spojeny dvě identické složky pro zesílení významu.

U víceslovných pojmenování jsou tyto složky postaveny vedle sebe (juxtapozice) nebo „sloučeny" mezi ně umístěnou spojkou *e* nebo pomlčkou. V této kategorii mohou být spojení vytvořená pouze ve schématu $(N+N)_N$ nebo $(A+A)_A$, tedy dvě podstatná jména (it. sostantivi) nebo dvě jména přídavná (it. aggetivi)

Příklad: *Fuggifuggi* (úprk), *caffelatte* (káva s mlékem), *parola chiave* (klíčové slovo), *acqua e sapone* (prostá dívka)

Jak je již zmíněno výše, po zhodnocení kompozita jako koordinačního se dále soustředíme na rovinu popisu, která se zabývá hlavou – určujeme, zda je kompozitum exocentrické či endocentrické

$[fuggi]_V\,[fuggi]_V]_N$

sloveso fuggire, imperativ 2.os.jednotného čísla – substantivum

$[caffe]_N\,[latte]_N]_N$

$[parola]_N\,[chiave]_N]_N$

přesto, že je slovo *chiave* substantivem, zde se chová jako adjektivum

$[acqua]_N$ *e* $[sapone]_N]_A$

3.4.1.1.Koordinační kompozita endocentrická

Endocentrická kompozita, jak jsme již řekli, mají určující složku významu i lexikální kategorie uvnitř spojení. Protože jsme též zmínili, že mezi částmi koordinačních kompozic je „slučovací poměr“, je zřejmé, že v případě kompozit a víceslovných pojmenování koordinačních endocentrických dochází k jevu rovněž výše zmíněnému –slovní spojení má hlavy dvě. Příkladnou demonstrací tohoto tvrzení je například slovo *capocronista* (hlavní kronikář). Po rozložení tohoto výrazu získáme *capo* (tedy vedoucí) a *cronista* (kronikář). Oba výrazy jsou substantivy, čímž se naplňuje pravidlo o shodnosti lexikální kategorie složek koordinačních kompozit a obě slova jsou také obsažena shodně ve výsledném výrazu, jedno nepřevyšuje druhé, jsou na stejné úrovni – to dokazuje endocentričnost, výsledné slovo má dvě hlavy, obě jeho části jsou hlavami konečného výrazu, který se s nimi rovněž shoduje v lexikální kategorii.

$$[\text{capo}]_{\underline{N}}[\text{cronista}]_{\underline{N}}]_{N}$$

3.4.1.2.Koordinační kompozita exocentrická

Stejně jako u koordinačních kompozit endocentrických se i tyto složeniny skládají vždy ze složek stejného typu, tedy složek stejné lexikální kategorie. V tomto případě se však jedná buď o podstatná jména či slovesa.

Graficky lze tedy tato pojmenování znázornit jako konstrukce $(N+N)_N$ nebo $(V+V)_N$. Dochází zde tedy zjevně k drobné změně – výstupní lexikální kategorie se neshoduje s lexikálními kategoriemi složek, ale u konstrukce (V+V) se opět výsledek stává substantivem.

Příklad: *saliscendi* (petlice), které pochází z tvarů sloves *salire* (stoupat) a *scendere* (klesat). Výsledný tvar je obrazným odkazem na „věc“, která vykonává opakovaně činnost protichůdných pohybů, které jsou popsány slovesy, ze kterých se kompozitum skládá. A protože ani jedna ze složek neodpovídá významově a ani kategoriálně výslednému pojmu, můžeme s jistotou tvrdit, že se jedná o kompozitum exocentrické. Ke struktuře $(N+N)_N$ je příkladem třeba *Austria-Ungheria* (Rakousko-Uhersko).

$$[\text{sali}]_V[\text{scendi}]_V]_N$$

$$[\text{Austria}]_N[\text{Ungheria}]_N]_N$$

3.4.1.3.Víceslovná pojmenování koordinační endocentrická

Stejně jako u kompozit dochází ke spojení dvou slov stejné lexikální kategorie. Ovšem na rozdíl od kompozit je můžeme dále rozlišit. A to na skupinu, kde druhá složka (podstatné jméno) rozvíjí první (it. apposizionali). Ačkoliv jsou obě složky substantivem, hlavou výrazu je pouze složka první. Druhá složka zde slouží jako doplnění (it. apposizione) Rozvíjející výraz je často z hlediska sémantiky použit obrazně.

Příkladem budiž spojení *discussione fiume* (discussione – diskuze, fiume – řeka), které značí dlouhotrvající, plynoucí a obsáhlou debatu, diskuzi. Slovo *fiume* zde plní úlohu jakéhosi rozvíjejícího členu. Řeka jako prvek neustále se pohybující a nekonečný zde plní úlohu metaforického ztvárnění dlouhého jednání. Jedná se o kompozitum stejného typu jako parola chiave (viz výše)

$$[\text{discussione}]_{\underline{N}}\,[\text{fiume}]_{N}]_{N}$$

Druhou skupinou jsou spojení dvou substantiv na stejné úrovni, kdy jedno nerozvíjí druhé, obě stojí v jedné rovině a někdy jsou spojeny pomlčkou (it. copulative).

Tato spojení označují:

a) člověka, který plní více zaměstnání – *studente-lavoratore* (tedy pracující student)

b) věc, která plní dvě funkce – *misuratore-dosaratore* (měřič a dávkovač)

c) podnik, který nabízí více druhů pohostinství - *pizzeria-ristorante (*značí restauraci, která je však zároveň pizzerií)

e) politicko-filozofický směr pod jménem dvou osob – *marxismo-leninismo* (marxismus – leninismus)

Jediná tato skupina kompozit dovoluje přidat do struktury také další složku – *bar-ristorante-pizzeria.*[6]

[6] GROSSMANN, Maria, RAINER Franz. La formazione delle parole in italiano. Tübingen: Max Niemeyer 2004, s 37

3.4.1.4.Víceslovná pojmenování koordinační exocentrická

Také u víceslovných pojmenování koordinačních exocentrických se setkáváme stejně jako u předchozího typu se dvěma možnostmi. Společné jim je to, že obě mají jako výstupní kategorii adjektivum a obě se skládají ze dvou substantiv.
Rozdíl je názorný v grafické struktuře: $(N+N)_A$ nebo $(N \text{ spojka } N)_A$. První případ je graficky nerozeznatelný od případu endocentrických pojmenování výše. Sémantický rozdíl však určuje rozdílnou výchozí lexikální kategorii, díky níž hlava není uvnitř pojmenování, ale vně.

Příkladem tohoto druhu parole poliremetiche je *madre-figlio. Madre* (matka), *figlio* (syn). Z hlediska sémantiky je zde jasné, že pokud má význam spojení proudit z obou složek, nelze lexikální kategorií tohoto spojení určit substantivum, protože neexistuje nic, co bychom mohli označit „matkosyn". Z tohoto důvodu dochází tedy k modifikaci kategorie na adjektivum, které samo o sobě nemůže fungovat ve větě a vždy musí být připojeno k substantivu, které rozvádí. Pravděpodobně nejčastěji takto rozvíjeným podstatným jménem je *relazione* (vztah) – *relazione madre-figlio* tedy znamená vztah matky se synem a dochází tedy k naprosto běžně interpretovanému výrazu.

$$[\text{madre}]_N\,[\text{figlio}]_N]_A$$

Druhý typ se liší spojovacím výrazem mezi složkami. Pomlčku zde nahrazuje spojka. Lexikální kategorie však zůstává zachována – tedy adjektivum.

Příklad: *acqua e sapone* (voda a mýdlo). Překlad do češtiny je v tomto případě poněkud složitější, jedná se totiž o typicky italské označení pro dívku, obyčejnou, prostou, nepříliš nalíčenou, čistou a nepříliš komplikovanou. Internetový slovníček italských pojmenování toto spojení charakterizuje jako: *Dívka, která neužívá jinou kosmetiku, než tu určenou k osobní hygieně, čímž vyzdvihuje svou krásu. Je to dívka upřímná.*[7] Již z této definice je zřejmé, že jde o adjektivum, rozvíjející především slovo *ragazza* (dívka). Exocentričnost je v tomto případě více než zřejmá vzhledem k neživotnosti obou částí fráze a životnosti výsledné kompilace.

$$[\text{acqua}]_N\ e\ [\text{sapone}]_N]_A$$

[7] Wikipedia – Glossario delle frasi fatte (online). 2014-03, (cit. 2014-03-11). Dostupné na: http://it.wikipedia.org/wiki/Glossario_delle_frasi_fatte: *Si dice di una ragazza che non fa uso di altro cosmetico che l'igiene personale per valorizzare la propria bellezza. Ragazza sincera.*

3.4.2. Subordinační kompozita a víceslovná pojmenování (it. Subordinati)

V subordinačních kompozitech je vztah mezi složkami poněkud odlišný. Jeden prvek ve formě komplementu rozvíjí řídící složku – hlavu. Jak je již zmíněno výše, komplementem, tedy druhou složkou v subordinačních kompozitech se rozumí příslovečné určení specifikační u endocentrických kompozit subordinačních
Př. *calciomercato* (fotbalový trh)

Exocentrické vazby subordinační mají vztahy stejné, jen zde nacházíme *jiné typy těchto vztahů a to: přísudek-předmět – apribottiglie (otvírák); přísudek-příslovečné určení – buttafuori (vyhazovač) a kompozita se strukturou předložkového syntagmatu – anzitempo (předčasně), senzatetto (bezdomovec)*[8]

Víceslovná pojmenování subordinační patří mezi skupinu nejpočetnější.

3.4.2.1.Subordinační kompozita endocentrická

V této skupině kompozit se setkáváme pouze s jednou lexikální kategorií komponentů a výsledných kompozit. Jsou to substantiva, která kompozita tvoří a jsou i výchozím slovním druhem.

Může však dojít k situaci, kdy je struktura spojení $(\underline{N}+N)_N$ a také k typu $(N+\underline{N})_N$.

Příkladem prvního typu, tedy toho, kde je hlava kompozita umístěna vlevo je slovo *capostazione* (přednosta stanice)

$$[capo]_{\underline{N}}\ [stazione]_N]_N$$

Capo – šéf, *stazione* – stanice. Dochází zde ke vztahu substantiva řídícího (hlava) a rozvíjejícího substantiva ve formě nepřímého předmětu. Všechna kompozita začínající na capo patří k tomuto typu.

Naproti tomu druhý typ si naznačíme na slově calciomercato (fotbalový trh)

$$[calcio]_N\ [mercato]_{\underline{N}}]_N$$

tato spojení jsou v italštině poměrně novou záležitostí, často se jedná o převzetí z latiny (*terremoto*) nebo angličtiny (*scuolabus*) viz výše.

---

[8] SCALISE Sergio, BISETTO Antoinetta. La struttura delle parole. Bologna :Societa editrice il Mulino 2008, s.134

3.4.2.2.Subordinační kompozita exocentrická

Jak je již zmíněno výše, mezi kompozita subordinační exocentrická patří kompozita tří typů. Nejčastějším typem je kombinace přísudek – předmět $(V+N)_N$ do této kategorie řadíme například kompozitum *apribottiglie* (otvírák)

$$[apri]_V\ [bottiglie]_N]_N$$

první složku zde tvoří již zmíněný přísudek – tvar slovesa *aprire* (otevírat) a druhou podstatné jméno *bottiglie* (lahve). Exocentričnost dokážeme velmi jednoduše. První složka je odlišná slovním druhem od kompozita, tudíž hlavou být nemůže a podle teorie È UN nemůže být hlavou ani složka druhá, protože *apribottiglie* rozhodně není typem *bottiglia*, tedy lahve. V tomto vztahu se vždy musí jednat o přísudek a předmět přímý. U tohoto typu kompozit je vždy zachováno pořadí V – N a nikoliv obráceně vzhledem k pravidlům italské gramatiky.
Z hlediska významu můžeme tento typ rozdělit na další dvě kategorie. Scalise a Bisetto píší, že *kompozita V+N mohou být jmény pro činitele a mohou být jmény pro nástroje.*[9] *guardaboschi* (hajný)/ *tritacarne* (mlýnek na maso). Zajímavé je, že pro oba typy může fungovat stejné sloveso (*rompiscatole* – otravný člověk; *rompighiaccio* – sekáček na led, ledoborec).

Dalším typem subordinační kompozit exocentrických je složení přísudku a příslovečného určení $(V+Adv)_N$. Je to například slovo *buttafuori* (tedy vyhazovač).

$$[butta]_V\ [fuori]_{Adv}]_N$$

zde je složeno sloveso *buttare* (vyhodit) a adverium (příslovce) *fuori* (ven). Ani jedna složka se neshoduje slovním druhem s výsledným kompozitem (substantivum), kompozitum je tedy zcela jistě exocentrické.

[9] SCALISE Sergio, BISETTO Antoinetta. La struttura delle parole. Bologna :Societa editrice il Mulino 2008, s 134

Poslední typ předložka – substantivum $(P+N)_{N/Adv}$ můžeme dále rozdělit podle výchozí kategorie na dva typy a to ten, kdy výsledné kompozitum je adverbiem a ten, kdy je substantivem. První zmíněný můžeme demonstrovat na slově *anzitempo* (předčasně).

$$[anzi]_P\ [tempo]_N]_{Adv}$$

slovo *anzi* je předložkou a znamená naopak, dokonce nebo raději, *tempo* značí čas. Stejně jako u předchozího příkladu ani jedna složka nesouhlasí lexikální kategorií s výsledkem.
Druhým typem (P+N) je ten, kde je výsledkem substantivum.

$$[senza]_P\ [tetto]_N]_N$$

senza tedy bez a *tetto* (střecha, domov) dávají dohromady slovo bezdomovec.

3.4.2.3. Víceslovná pojmenování subordinační endocentrická

Ve víceslovných pojmenováních subordinačních platí stejně jako v kompozitech této kategorie pravidlo podřízenosti jedné složky vůči druhé. U endocentrických formací máme dva typy víceslovných pojmenování. Mají společné to, že oba tvoří dvě substantiva a výsledná pojmenování u obou typů jsou rovněž substantivy. Rozdíl je ten, že mezi substantivy nemusí stát nic nebo mezi ně můžeme vložit předložku. U typu, kde vedle sebe stojí pouze dvě podstatná jména jde o podobný typ jako u stejných kompozit koordinačních. Rozdíl je ten, že u koordinačních pojmenování tohoto typu je druhé rozvíjející substantivum použito metaforicky, zatímco zde je označení doslovné.
K typu $(\underline{N}+N)_N$ náleží například *conferenza stampa* (tisková konference)

$$[conferenza]_{\underline{N}}\ [stampa]_N]_N$$

Slovo konference je zde rozvíjeno slovem *stampa* (tisk). U tohoto typu víceslovných pojmenování si taktéž můžeme představit rozvíjení hlavy s předložkou *di*. *Conferenza stampa = conferenza di stampa.*

Druhý typ s předložkou mezi komplementy si předvedeme na příkladu *mulino a vento* (větrný mlýn)

$$[\text{mulino}]_{\underline{N}}\,[\text{a}]_{P}\;[\text{vento}]_{N}]_{N}$$

předložka může být různá, často se objevuje *di – borsa di studio* (stipendium), *carta di credito* (kreditní karta).

3.4.2.4.Víceslovná pojmenování subordinační exocentrická

Stejně jako u kompozit exocentrických subordinačních mají víceslovná pojmenování 4 typy. Jde o $(V+N)_V$ *dare buca* (nesplnit slib); $(V+P+N)_V$ *andare in onda* (vysílat)*;* $(V+Adv)_V$ *fare fuori* (zabít); $(V+A)_V$ *stare fresco* (zůstat v klidu). Všechna tato pojmenování jsou tedy ve výsledku slovesy, stejně jako jejich první složka, druhá složka je pak rozvíjí. Přesto jsou exocentrická – sloveso po rozvíjení jiným slovním druhem získá ze sémantického hlediska zcela jiný význam. Vzhledem k velkému množství těchto formací jde o skupinu velmi různorodou s velmi rozdílným chováním jednotlivých pojmenování.

$$[\text{dare}]_V\,[\text{buca}]_N]_V$$

dare – dát; *buca* – díra

$$[\text{andare}]_V\,[\text{in}]_P\,[\text{onda}]_N]_V$$

andare – jít; *in onda* – ve vysílání

$$[\text{fare}]_V\,[\text{fuori}]_{Adv}]_V$$

fare – dělat; *fuori* – venku

$$[\text{stare}]_V\,[\text{fresco}]_A]_V$$

stare – zůstat; *fresco* - čerstvý

3.4.3. Atributivní kompozita a víceslovná pojmenování (it. atributivi)

Jak název napovídá, vztahy mezi složkami těchto kompozit a víceslovných pojmenování jsou vztahy substantiv a adjektiv, která je rozvíjí. A protože adjektiva jsou zde rozvíjející složkou, výchozí kategorií všech těchto pojmenování bude substantivum. V této kategorii se tedy setkáme pouze s typy $(A+N)_N$ a $(N+A)_N$. La formazione delle parole in italiano (Grossman – Rainer 2004) tuto skupinu vůbec neuvádí, atributivní spojení řadí pod subordinační kompozita a parole polirematiche.

3.4.3.1.Atributivní kompozita endocentrická

Jak jsme již zmínili výše, atributivní kompzita mají rozvíjející složkou adjektivum, to znamená, že hlavou (pokud jí spojení má) je vždy podstatné jméno. I zde se objevují oba zmíněné typy. Hlava tedy může stát vpravo i vlevo. Samozřejmě kombinace s hlavou vlevo jsou díky pravidlům italské gramatiky početnější. Příklad: *camposanto* (hřbitov), *gentiluomo* (gentleman).

$[\text{campo}]_{\underline{N}}\ [\text{santo}]_A]_N$

campo – pole; *santo* – svatý

$[\text{gentil}]_A\ [\text{uomo}]_{\underline{N}}]_N$

gentile – milý; *uomo* – muž

3.4.3.2.Atributivní kompozita exocentrická

Stejně jako u endocentrických kompozit se zde setkáváme pouze se dvěma kategoriemi – substantivy a adjektivy. A stejně tak mohou stát na jedné nebo druhé straně. Příkladem jsou *purosangue* (plnokrevník) a *sanguemisto* (míšenec).

$[\text{puro}]_A\ [\text{sangue}]_N]_N$

puro – čirý; *sangue* – krev

$[\text{sangue}]_N\ [\text{misto}]_A]_N$

sangue – krev; *misto* – míchaný

Zatímco u kompozit, která mají vlevo adjektivum je endocentricita jistá (*buonuscita* – odstupné), vzhledem k tomu, že kompozita se substantivem vlevo jsou z hlediska sémantiky metonymií, mohla by být stejně tak endocentrická (*pellerosa* – rudoch).

3.4.3.3.Víceslovná pojmenování atributivní endocentrická

Jako u kompozit stejného typu zde máme dva typy: $(A+\underline{N})_N$ a $(\underline{N}+A)_N$. Ani u těchto víceslovných pojmenování nelze hovořit o jednotě – více typů dává víceré vlastnosti. Vnitřní koheze je více než odlišná, k čemuž se dostaneme později. Příklad: *guerra fredda* (studená válka); *prima pagina* (první stránka)

$[\text{guerra}]_{\underline{N}}\ [\text{fredda}]_A]_N$

guerra – válka; *fredda* - studená

$[\text{prima}]_A\ [\text{pagina}]_{\underline{N}}]_N$

prima – první; *pagina* – stránka

3.4.3.4.Víceslovná pojmenování atributivní exocentrická

Narozdíl od předchozí kategorie zde máme jen jeden typ $(N+A)_N$. Stejně jako u kompozit atributivních exocentrických jde v této kategorii o metonymicky vyjádřená pojmenování. Jde o metonymii integrované, která je charakterizována takto: *za jistých okolností lze použí k referenci k nějaké entitě výraz, který odkazuje jen k části dané entity.*[10] Stejně jako tomu bylo u případu *pellerosa* u kompozit, zde je tato teorie potvrzena pojmenováním *viso pallido*, která patří do stejné kategorie i sémanticky. Jde o bledou tvář.

$[\text{viso}]_N\ [\text{pallido}]_A]_N$

[10] ŠTICHAUER, Pavel. Tvoření slov v současné italštině. Praha: Karolinum 2007, s.91

3.5. Vnitřní soudržnost (koheze)

Jak jsme již zmínili v obecné definici kompozit a víceslovných pojmenování, vztahy mezi jednotlivými složkami u slov a spojení vzniklých procesem skládání se liší. Jednotlivé skupiny vykazují různě silnou vnitřní soudržnost, tedy pevnost vztahu mezi složkami a tím určují i možnosti další modifikace spojení. Tuto kohezi se pokusíme určit u každé z předcházející skupiny víceslovných pojmenování a kompozit. Použijeme pro její charakteristiku 4 hlediska (Grossman – Rainer, 2004, s. 58).

Tato hlediska jsou:

1. flexe (flessione della testa)
   - zabývá se tím, zda lze vytvořit u výsledných kompozit plurál a v případě, že ano, tak jakým způsobem
2. modifikace jedné složky (inserzione di modificatori della testa)
   - rozumíme jí to, že jedna složka je v rámci spojení dále rozvíjena, tj. mezi složky je vsazeno ještě slovo, které jednu ze složek rozvíjí
3. pronominalizace jedné složky (pronominalizzazione della testa)
   - sama se definuje již v názvu – jedna ze složek víceslovného pojmenování je nahrazena zájmenem
4. dislokace jedné složky (topicalizzazione e dislocazione della testa)
   - tak nazýváme případ, kdy je víceslovné pojmenování rozděleno na složky a jednou z nich je charakterizována druhá

U kompozit je možná pouze flexe. Ostatní 3 parametry vnitřní soudržnosti budeme zkoumat pouze u víceslovných pojmenování.

Abychom alespoň částečně vysvětlili rozdílnou míru soudržnosti kompozit a víceslovných pojmenování, každé kritérium aplikujeme na víceslovná pojmenování podle předchozí klasifikace.

3.5.1.FLEXE

Jediné toto kritérium je možné aplikovat na kompozita. Většinou dochází k aplikaci plurálové koncovky na složku, která je hlavou spojení, nejde ale o fixně dané pravidlo. U koordinačních kompozit jsou složky vždy stejného slovního druhu a modifikované do plurálu mohou být složky obě (*capocronista – capicronisti*; hlavní kronikář – hlavní kronikáři).

U víceslovných pojmenování je flexe poněkud složitější. U koordinačních spojení je ve většině případů plurál tvořen pouze u hlavy spojení, existují ale i možnosti, kde se plurálová koncovka aplikuje na obě složky. Př. *Discussioni fiume/discussioni fiumi* (podle vyhledavače Google jsou tyto možnosti v poměru asi 4:1). V případě exocentrických formací plurál netvoříme

Subordinační víceslovná pojmenování tvoří plurál stejně jako koordinační výše. U endocentrických formací je opět podle Google možné *conferenze stampa* i *conferenze stampe*. Exocentrická pojmenování subordinační jsou vždy slovesy, tudíž zde nemluvíme o flexi jako takové, jelikož se normálně časují – fare fuori/faccio fuori/fai fuori/fa fuori.

Atributivní víceslovná pojmenování endocentrická tvoří flexi u obou složek. Př.: *prima pagina/prime pagine*. Exocentrická: *viso pallido/visi pallidi*.

3.5.2.MODIFIKACE

U koordinačních víceslovných pojmenování endocentrických můžeme teoreticky jednu složku modifikovat – *Parola davvero chiave*[11]. U exocentrických formací je modifikace obtížnější a záleží na každém konkrétním spojení.

U subordinačních pojmenování jde opět o každé konkrétní spojení. Je možná například modifikace *trasporto latte/trasporto rapido latte* (přeprava mléka/rychlá přeprava mléka)[12]. U exocentrických formací záleží v procesu modifikace na kompozicionalitě spojení. Pokud je spojení kompozicionální, lze složku modifikovat, pokud ne, nelze. Př.*rendersi conto/rendersi bene conto.*

U atributiv je možné *intenzifikovat nebo použít koordinaci s nějakým dalším (třeba antonymním) adjektivem (guerre fredde e calde)*[13].

---

[11] ŠTICHAUER, Pavel. Tvoření slov v současné italštině. Praha: Karolinum 2007, s.85

[12] Tamtéž, s.87

[13] Tamtéž, s.90

3.5.3.PRONOMINALIZACE

Přestože je u koordinačních víceslovných pojmenování endocentrických rozvíjející složka použita v obrazném slova smyslu, teoretická možnost pronominalizace zde existuje. Exocentrická pojmenování jsou v koordinačním vztahu pro pronominalizaci nepoužitelná, nelze jednu ze dvou rovnocenných složek nahradit zájmenem. Není tedy možná věta: *Il biglietto è andata e che cosa? Ritorno.*(Ten lístek je tam a co ještě? Zpátky.

U subordinativních pojmenování endocentrických je pronominalizace nemožná. Podle Grossmana a Rainera: *Di quale trasporto ti occuperai oggi? Di quello latte?*[14] (Jakou přepravou se zabýváš? Tou mléka?). U subordinativ endocentrických s předložkou je opět rozhodující kompozicionalita výrazu. Pronominalizace je opět možná pouze u výrazů, která kompozicionalitu zachovávají. Exocentrická spojení pak podle P. Štichauera (2004; s.89) mohou být pronominalizovaná, ale pouze v případě, že jde o příslovečné určení místa.

U atributivních víceslovných pojmenování jsme se již výše přesvědčili o jejich poměrně vysoké flexibilitě, tedy i pronominalizace je u těchto spojení možná.

3.5.4.DISLOKACE

U koordinačních sousloví endocentrických je tato dislokace možná. U exocentrických je tato metoda možná aplikovat opět pouze na určitý typ spojení.

Subordinati endocentrici dislokaci zcela vylučují u formací bez předložky, zatímco u formací s předložkou mezi složkami je dislokace možná, ale pouze v případech, kdy je u víceslovných pojmenování zachován kompozicionální význam. Exocentrické formace dislokaci umožňují pouze v jistých případech, v jiných je tato změna zcela nepřípustná.

Atributivní víceslovná pojmenování vykazují v tomto ohledu malou vnitřní soudržnost, dislokace je tedy teoreticky možná.

[14] GROSSMANN, Maria, RAINER Franz. La formazione delle parole in italiano. Tübingen: Max Niemeyer 2004, s 41

3.6. Composti larghi a Composti stretti

Composti stretti jsou ta kompozita, kde jednotlivé komplementy ztratily něco ze své individuality a podřídily se druhému komplementu ku prospěchu celého kompozita. Také jejich význam není sloučením významu daných složek. Př. *Pomodoro. Composti larghi* proti tomu *zachovávají svou fonologicku a sémantickou individualitu zcela zjevným způsobem – fondo assistenza*[15].

Dalším znakem, který odlišuje *composti stretti* od *composti larghi* je ten, že i *composti stretti* mohou být podrobeny procesu derivace. Není tedy problém utvořit od slova *pomodoro* například deminutivum *pomodorino.* U *composti larghi* k tomuto jevu nedochází, protože *hlava sloučeniny se nachází příliš daleko od derivačního sufixu.*[16]

3.7. Dělení kompozit podle původu

Kompozita (parole composte) lze rovněž dělit podle toho, jak vznikla v historickém vývoji jazyka. Toto dělení má dvě kategorie – kompozita lidového a knižního původu.

3.7.1. Kompozita lidového původu

Vznikla v jazyce tou nejpřirozenější cestou. Lidovou slovesností vzniklá kompozita odkazovala na nově vzniklé skutečnosti, které lidé museli nově pojmenovávat, a tak spojovali dvě již vzniklá slova. Tímto způsobem vznikla kompozita zastupující substantiva, adjektiva i slovesa.

Mezi substantiva řadíme například spojení *capolavoro* (mistrovské dílo); *cassaforte* (trezor); *guardaboschi* (hajný); *portacenere* (popelník); *fuggifuggi* (úprk); *senzatetto* (bezdomovec); *fuoristrada* (terénní auto – offroad)

$[capo]_N\ [lavoro]_N]_N$	$[cassa]_N\ [forte]_A]_N$	$[guarda]_V\ [boschi]_N]_N$
$[porta]_V\ [cenere]_N]_N$	$[fuggi]_V\ [fuggi]_V]_N$	$[senza]_P\ [tetto]_N]_N$

[15] GROSSMANN, Maria, RAINER Franz. La formazione delle parole in italiano. Tübingen: Max Niemeyer 2004, s 53: *I composti larghi, invece, sono quelli nei quali le parole componenti mantengono la loro individualitá fonologica e semantica in modo evidente, come ad esempio in trasporto merci, trasmissione radio, fondo assistenza ecc.*

[16] GROSSMANN, Maria, RAINER Franz. La formazione delle parole in italiano. Tübingen: Max Niemeyer 2004, s 54: *la testa del composto si viene a trovare troppo lontana dal suffisso derivato*

Adjektiva: *agrodolce* (sladko-kyselý); *benvenuto* (vítaný)

$[agro]_A\ [dolce]_A]_A$

$[ben]_{Adv}\ [venuto]_A]_A$

Slovesa: *manomettere* (poničit); *benvolere* (vážit si někoho) Jak vidíme

$[mano]_N\ [mettere]_V]_V$

$[ben]_{Adv}\ [volere]_V]_V$

Jak vidíme, každý příklad zde uvedený má rozdílné lexikální kategorie složek. Kompozita lidového původu jsou v tomto ohledu poměrně rozmanitá. Jedinou výjimku tvoří kompozita *portacenere* a *guardaboschi* – obě jsou tvořena slovesem a substantivem, obě jsou uvedena pro to, že zatímco *guardaboschi* označuje osobu, *portacenere* nástroj.

3.7.2.Kompozita knižního původu

Knižní kompozita nebo také neoklasická (*it. neoclassici*) se naproti lidovým, která označují většinou všední skutečnosti, zaobírají výrazy knižními, vědeckými a odbornými. Nejpočetnějšími skupinami jsou substantiva a adjektiva. Stejně jako u lidových se u těchto kompozit setkáváme s výrazy velmi starými, které již existovaly ve staré řečtině a latině a postupným procesem lexikalizace pronikly také do italské slovní zásoby. Není tomu ale tak u všech. Některá vznikla až jako samostatné italské výrazy. Jak uvádí Sylva Hamplová (Mluvnice italštiny, 2004; s.390), složeniny tohoto typu mohou být složena

- dvěma řeckými složkami
- dvěma latinskými složkami
- jednou složkou latinskou a jednou řeckou
- jednou složkou italskou a druhou latinskou nebo řeckou

dále je zde uvedeno, že latinská a řecká slova zde plní stejnou funkci jako předpony a přípony, ale označujeme je jako předpony nepravé (it.*prefissoidi*) a přípony nepravé (it.s*uffissoidi*), italsky také *semiparole* („poloslova“).

Podle A. Bisetto[17] jsou *prefissoidi* z řečtiny mnohonásobně početnější než ty latinské. Jako příklad nejčastěji používaných „předpon“ tohoto typu uvádí:

aero-
: má původ řecký i latinský a má též dvojí význam – buď ve spojitosti s *aria* (vzduch), př. *Aeroterapia* (terapie vzduchem) nebo *che vola* (něco, co létá), př. *Aeronave* (vzducholoď)

auto-
: opět dva významy – sám (*autocrate* - samovládce); související s automobilem (*autostrada* - dálnice)

antropo-
: člověk – *antropofagia* (lidožroutství)

agro-
: latinský výraz pro pole (*campo*), Př. *Agroindustria* (zemědělství)

biblio-
: kniha; př.*biblioteca (*knihovna)

bio-
: život, žít *(vita, vivere)* – *biografia* (životopis)

crono-
: čas – *cronologo* (kronikář)

eco-
: casa, ambiente, natura (domov, zázemí, příroda) – *ecologo* (ekolog)

eli-
: *elicottero* (vrtulník); *eliporto* (letiště pro vrtulníky)

euro-
: Evropa*; eurozona* (eurozóna)

foto-
: světlo; *fotoallergia* (alergie na světlo) nebo také odvozeně něco týkající se focení a fotografie

moto-
: pohyb; *motonave* (motorová loď)

narco-
: *zvuk; narcoanalisi* (zvuková analýza) nebo také týkající se drog (*narcotraffico* – obchod s drogami)

tele-
: dva významy – daleko (telecomando – dálkové ovládání); televizní (*teleabbonato* – televizní koncesionář)

Hamplová kromě těchto uvádí ještě další nepravé předpony latinského původu

calori-
: teplo; *calorimetro* (měřič tepla)

cruci-
: kříž; *cruciverba* (křížovka)

deci-
: desátý; *decigrammo* (decigram)

equi-
: stejný; *equivalere* (rovnat se)

multi-
: mnoho; *multilingue* (mnohojazyčný)

[17] BISETTO, Antoinetta. Enciclopedia dell´ Italiano (online). 2011, (cit.2014-03-11). Dostupné na: http://www.treccani.it/enciclopedia/prefissoidi_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/

onni-
: vše; *onnipotenza* (všemohoucnost)

quadri-
: čtyři; *quadrifoglio* (čtyřlístek)

radio-
: paprsek; *radioattività* (radioaktivita)

semi-
: půl; *semilavorato* (polotovar)

tri-
: tři; *tricolore* (trikolora)

a řeckého původu:

cine-
: film; *cinecittà* (filmové ateliéry)

cinema-
: pohyb; *cinematico* (pohybový)

dattilo-
: prst; *dattilologia* (řeč hluchoněmých)

demo-
: lid; *democrazia* (demokracie)

elio-
: slunce; *elioscopio* (sluneční dalekohled)

emi-
: poloviční; *emiciclo* (polokruh)

eu-
: dobrý; *eufonia* (libozvuk)

filo-
: milující; *filarmonico* (filharmonik, milovník hudby)

fono-
: zvuk; *fonometro* (zvukoměr)

gastro-
: žaludek; *gastrite* (zánět žaludku)

geo-
: země; *geologia* (geologie)

idro-
: voda; *idrografia* (vodopis)

macro-
: velký; *macrocosmo* (vesmír)

micro-
: malý; *microcosmo* (mikrokosmos)

miso-
: nenávidějící; *misantropo* (škarohlíd)

mono-
: jediný; *monosillabo* (jednoslabičné slovo)

orto-
: správný; *ortografia* (pravopis)

piro-
: oheň; *pirofilo* (ohnivzdorný)

poli-
: mnoho; *poligono* (mnohoúhelník)

proto-
: první; *prototipo* (první typ, prototyp)

psico-
: duše; *psicopatia* (duševní choroba)

termo-
: teplo; *termosifone* (ústřední topení)

tetra-
čtyři; *tetrapodi* (čtvernožci)
zoo-
zvíře; *zooiatra* (veterinář)

Suffissoidi rozděluje Hamplová podle původu a jako nejčetnější uvádí

a) latinského původu

-cida
zabíjející; *omicida* (vrah)
-cidio
zabití; *suicidio* (sebevražda)
-colo
pěstující; *vinicolo* (vinařský)
-coltura
pěstování, chov; *apicoltura* (včelařství)
-fero
nesoucí; *frigorifero* (chladnička)
-ficio
místo činnosti; *panificio* (pekárna)
-forme
mající tvar; *uniforme* (jednotvárný)
-voro
požírající; onnivoro (všežravý)

b) řeckého původu

-arca
vláda; *autarchia* (soběstačnost)
-crazia
moc; *democrazia* (demokracie)
-dromo
dráha; *autodromo* (závodní autodráha)
-filo
obliba; *bibliofilia* (záliba v knihách)
-fobo
nepřátelský, odpor; *xenofobo* (nepřítel cizinců)
-fugo
zahánějící; *tossifugo* (přípravek proti kašli)
-geno
plodící; *lacrimogeno* (slzotvorný)
-grafo
píšící, písmo; *autografo* (podpis)
-gramma
zápis; *diagramma* (diagram)
-iatria
léčba, léčící; *pediatria* (pediatrie)
-logia
věda, studium; *archeologia* (archeologie)
-mania
posedlost; *cleptomania* (kleptomanie)
-oide
podobný; *prefissoidi* (nepravé prefixy)
-poli
město; *necropoli* (pohřebiště)

-scopio
pozorující; *microscopio* (mikroskop)
-teca
úschovna*; biblioteca* (knihovna)[18]

3.7.2.1.Konfixace

Protože jsme se zmínili o neoklasických kompozitech (konfixech), nemůžeme opominout termín konfixace. Tento termín značí kompozici, kdy alespoň jedna složka kompozita je neoklasického (knižního) původu. Pro konfixaci v italštině existuje mnoho termínů. Jan Radimský uvádí tyto: *composizione dotta* (kompozice knižní), *composizione con elementi colti* (kompozice s učenými prvky), *composizione con elementi neoclassici* (kompozice s neoklasickými prvky), *composizione con elementi greco-latini* (kompozice s řecko-latinskými prvky), *composizione con preffissoidi e suffissoidi* (kompozice s prefixáty a sufixáty), *composizione con semiparole* (kompozice s poloslovy)*, composizione con elementi scientifici* (kompozice s vědeckými prvky)[19]**.**

Tento slovotvorný proces zaznamenal největší rozkvět v 18.a 19.století, souvisí s rozvojem věd a potřebou nové terminologie, většina termínů vzniklých konfixací je odborná. Často jsou konfixáty internacionalismy. Týká se to hlavně těch, jejichž oběma složkami jsou řecké či latinské semiparole (poloslova, konfixy). Př: demokracie (it. *democrazia*; šp.*democracia*; an.*democracy*; něm.*Demokratie*; fr.*démocratie*) – základem je *dêmos* (lid) a *cratia* (vláda, moc) – obě řeckého původu.

Definičním rysem, který odděluje konfixaci od kompozice, je použití konfixátu při tvoření kompozita. V případě, že je konfixát použit, mluvíme o konfixaci. Jedná se tedy jak o případy, kdy jsou obě složky neoklasického původu, tak i případy, kdy je neoklasická složka pouze jedna. Kompozicí se naopak rozumí ta spojení, jejichž obě složky jsou slova italská.

Ve vztahu k derivaci se konfixace vyznačuje poněkud jinak. Společným znakem těchto procesů je to, že stejně jako afixy, některé konfixáty nemohou stát samostatně. Jsou zde ale další kritéria, která afixy a konfixáty nesdílí (některé konfixáty mohou stát na místě prvním i druhém, což afixy vylučují; afixy nelze samostatně přeložit, zatímco konfixáty mají svůj vlastní význam)

[18] HAMPLOVÁ, Sylva. Mluvnice italštiny: Grammatica italiana. Praha: Leda, 2004, s 392-394

[19] RADIMSKÝ, Jan. Konfixace v současné italské slovotvorbě. Časopis pro moderní filologii. 2011, 93, č.2, s. 104.

4. VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ TYPU N da N

Tento typ víceslových pojmenování řadíme mezi subordinační endocentrická. Znamená to tedy, že jeden prvek je rozvíjen druhým, který jakožto příslovečné určení specifikační určuje povahu prvku řídícího (hlavy). Obě složky jsou substantivy a stejně tak i výsledné pojmenování je vždy substantivem. Jedná se tedy o strukturu $(N + P + N)_N$ přičemž hlavou, tedy řídící a rozvíjenou složkou je vždy složka vlevo před předložkou. Substantivum vpravo je tak závislou složkou, která za pomoci předložky rozvíjí hlavu. Jak jsme si již naznačili výše, předložka v tomto typu víceslovných pojmenování může být velice variabilní. Mezi nejčastěji používané patří kromě da, kterým se budeme zabývat nejobsáhleji, také *di* nebo *a*. Př.: *ferro da stiro* (žehlička); *borsa di studio* (stipendium); *mulino a vento* (větrný mlýn).

$[ferro]_{\underline{N}}\,[da]_P\ [stiro]_N]_N$

$[carta]_{\underline{N}}\,[di]_P\ [credito]_N]_N$

$[mulino]_{\underline{N}}\,[a]_P\ [vento]_N]_N$

Stejně jako u ostatních skupin víceslovných pojmenování také u těchto můžeme zaznamenat odlišnou vnitřní kohezi (soudržnost) mezi složkami a zachování kompozicionality významu. Kompozicionalita je zcela zachována u příkladů *carta di credito* a *mulino a vento. Mulino* značí mlýn, *vento* je označením pro vítr, tedy *mulino a vento* zcela zachovává kompozicionalitu, jelikož označuje větrný mlýn.

II. ČÁST ANALYTICKÁ

Po tom, co jsme si v části teoretické stanovili kritéria pro klasifikaci víceslovných pojmenování obecně a uvedli si jejich vlastnosti, v části analytické se pokusíme tyto vlastnosti rozebrat a dokázat v praxi.

Cílem analytické části je vytvoření vzorku víceslovných pojmenování typu N da N – subordinačních endocentrických, na jehož základě budeme tato pojmenování dále zkoumat. V analytické části jsme se tedy zaměřili na typologii jednotlivých substantiv, typologii výsledných víceslových pojmenování, význam předložky da v jednotlivých spojeních. Dále jsme se pokusili soustředit na společné znaky některých spojení a jejich porovnání jak v rovině lingvistické, tak sémantické. Rozebrány jsou v této části také vztahy mezi jednotlivými složkami pojmenování a konečné porovnání s víceslovnými pojmenováními typu N P N, avšak s použitím předložek DI a A.

Základním pramenem pro vytvoření vzorku byl použit korpus ItWac (Italian Web Corpus), dále pak internetová stránka Lista delle polirematiche http://www.intratext.com/bsi/listapolirematiche/0-index.htm, ze kterých jsme vybrali následující vzorek pojmenování, která budeme dál podrobovat analýze.

1. Ferro da stiro
2. camera da letto
3. arma da fuoco
4. pezzo da amatore
5. pista da sci
6. spilla da balia
7. barbabietola da zucchero
8. bastone da hockey
9. polvere da sparo
10. cane da caccia
11. costume da bagno
12. marca da bollo
13. gioco da tavolo
14. prodotto da forno
15. ospedale da campo
16. albero da frutto
17. abito da sera
18. animale da laboratorio
19. camicia da notte
20. canna da pesca
21. nave da crociera
22. farmaco da banco
23. teglia da forno
    occhiali da vista
25. localo da ballo
26. spazzolino da denti
27. sacca da viaggio
28. lucido da scarpe
29. borsa da sella
30. cestino da picnic
31. bestia da tiro
32. biglietto da visita
33. ferro da calza
34. nautica da diporto

35. mucca da latte
36. placca da forno
37. pianta da fiore
38. bicchiere da degustazione
39. assetto da combattimento
40. tabacco da fiuto
41. promessa da marinaio
42. messa da requiem
43. bestiame da allevamento
44. reddito da lavoro
45. palma da cocco
46. uva da vino
47. febbre da cavallo
48. fallo da rigore
49. catena da neve
50. orologio da polso
51. ascia da boscaiolo
52. automobile da corsa
53. bastoncino da sci
54. batteria da cucina
55. biancheria da letto
56. carta da bollo
57. calendario da parete
58. coltello da cucina
59. canestro da basket
60. cenere da camino
61. naso da pagliaccio
62. neurone da staminali
63. passo da lumaca
64. baco da seta
65. botta da orbi
66. carta da parati
67. cassa da risonanza
68. coraggio da leone

69. crema da barba
70. cucchiaio da caffè
71. dente da latte
72. faccia da schiaffi
73. fucile da caccia
74. giacca da camera
75. macchina da presa
76. panna da cucina
77. pezza da piedi
78. piaga da decubito
79. raffreddore da fieno
80. tavola da stiro
81. tempo da ladri
82. vita da cane
83. fame da lupo
84. cura da cavallo
85. cappello da cowboy
86. dipendenza da droghe
87. attrezzatura da pesca
88. sindrome da affaticamento
89. arnese da lavoro
90. carta da regalo
91. vaso da fiori
92. vetrino da microscopio
93. gallo da combattimento
94. casa da sogno
95. prodotto da agricoltura
96. stampo da budino
97. contagio da virus
98. tuta da meccanico
99. vacanza da incubo
100. casco da ciclista

Z víceslovných pojmenování subordinačních endocentrických se strukturou N da N, tedy substantivum, substantivum a mezi ně vložená předložka da jsme vybrali vzorek sta, který budeme dále zkoumat. Výsledná zkoumání budou uváděna v procentech, aby byl rozbor přehlednější a srozumitelnější. Všechna víceslovná pojmenování tohoto typu jsou, jak je uvedeno výše endocentrická, všechny mají hlavu vlevo, tedy určující složkou je první substantivum N1 a rozvíjejícím, specifikačním je substantivum druhé N2.

5. Typologie substantiv ve vzorku

Jak je již zmíněno výše, hlava všech daných víceslovných pojmenování je umístěna vlevo, a jak již víme z teoretické části, tato složka je vždy určující, co se týče lexikální kategorie výsledného pojmenování. Z daného vzorku je 49% pojmenování rodu mužského, 51% pojmenování rodu ženského, přičemž 44% pojmenování nese rod mužský neživotný, 5% je životná, 48% má rod ženský neživotný, 2% rod ženský životný a jedno pojmenování, tedy 1% je rodu ženského neživotného a je pomnožné, tzn.nese tvar množného čísla (plurálovou koncovku hlavy), přestože označuje jeden předmět – *occhiali da vista* (dioptrické brýle).

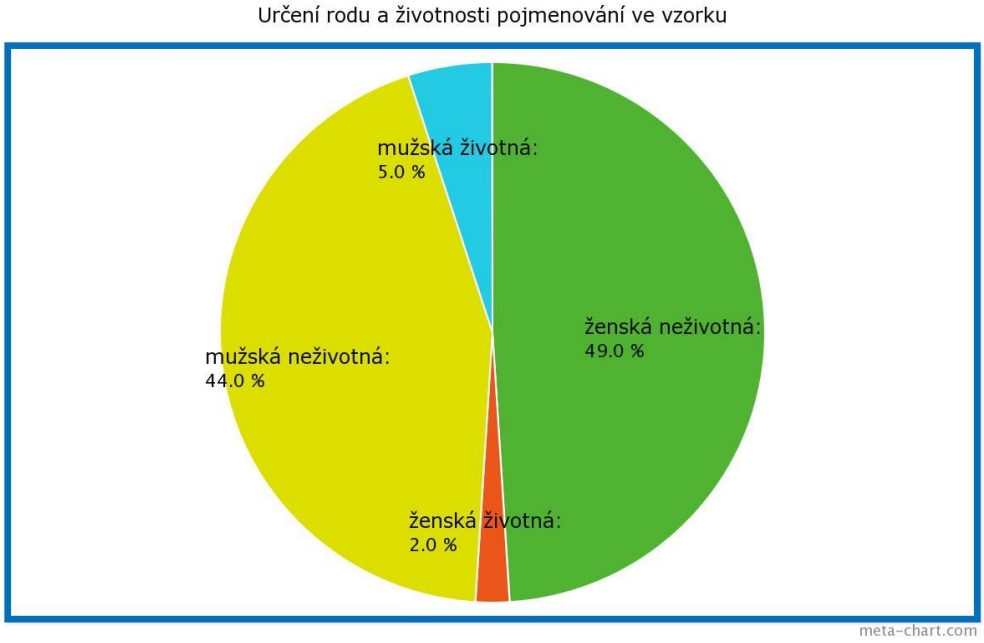

Co se týče významové složky víceslovných pojmenování ve vzorku, můžeme je stejně jako jakoukoliv skupinu substantiv rozdělit na konkreta a abstrakta. Toto dělení značí to, zda je spojení kódováno pouze verbálně nebo i názorně (pouze u konkret). Konkrétní parole poliremathiche ve vzorku značně převažují. Samozřejmě mezi konkreta řadíme všechna pojmenování, která jsme si již dříve označila jako životná – tedy 7 spojení. Naopak mezi abstraktní pojmenování naopak řadíme tato spojení:

- *messa da requiem* – zádušní mše
- *promessa da marinaio* – planý slib
- *febbre da cavallo* – vysoká horečka
- *fallo da rigore* - penalta
- *passo da lumaca* – šnečí krok
- *botta da orbi* – rvačka „hlava nehlava“
- *coraggio da leone* – lví odvaha
- *pezza da piedi* - onuce
- *raffreddore da fieno* – senná rýma
- *tempo da ladri* – špatné počasí
- *vita da cane* – psí život
- *fame da lupo* – hlad jako vlk
- *cura da cavallo* – koňská dávka léků
- *dipendenza da droghe* – drogová závislost
- *sindrome da affaticamento* – únavový syndrom
- *contagio da virus* – virová nákaza
- *vacanza da incubo* – děsivá dovolená

U všech případů víceslovných pojmenování životných ze vzorku, tedy 7% označuje hlava zvíře, v žádném z těchto případů není hlava označením pro osobu. N2 ve všech těchto případech pak slouží jako specifikace toho, k čemu je zvíře určeno:

- *cane da caccia* (lovecký pes; doslova pes určeno k lovu)
- *animale da laboratorio* (laboratorní zvíře; zvíře určené k laboratorním účelům)
- *bestia da tiro* (tažné zvíře; zvíře určené k tažení)
- *mucca da latte* (dojná kráva; kráva určená k dávání mléka)
- *bestiame da allevamento* (chovný dobytek; zvířata určená k chovu)
- *baco da seta* (housenka bource morušového; doslova housenka na hedvábí)

- *gallo da combattimento* (bojový kohout; kohout k boji)

U těchto pojmenování si můžeme povšimnout také různých označení pro zvíře jako takové. Nejobecnějším pojmem pro živočicha jako takového zde máme slovo *animale*. Dále zde vidíme označení *bestia*, které značí rovněž zvíře, většinou ale divoké, zde je pravý význam specifikován právě spojením do víceslovného pojmenování. *Bestiame* naopak značí zvíře spíše domácí ve významu dobytek.

Označení osob ve vzorku najdeme taktéž v 6%, ale vždy až na pozici druhého substantiva N2 jako definice. Většinou je to osoba, které daná věc vyjádřená N1 patří nebo kterou potřebuje k výkonu své profese, svého zájmu nebo která je pro něj typická

- *pezzo da amatore* (sběratelský kousek; věc, která je předmětem zájmu osoby N2)
- *ascia da boscaiolo* (dřevorubecká sekera; nezbytná pomůcka k výkonu profese)
- *naso da pagliaccio* (klaunský nos; pomůcka k výkonu povolání, typický atribut nositele)
- *cappello da cowboy* (kovbojský klobouk; pomůcka k výkonu povolání, typický atribut nositele)
- *tuta da meccanico* (montérky; oblek, uniforma mechanika)
- *casco da ciclista* (cyklistická helma; opět nezbytná k výkonu povolání nebo koníčku)

Rovněž označení pro zvířata můžeme najít jako substantivum specifikační, tedy N2 (7%). Kromě prvního případu, kde je N1 prostředek k získání zvířete, se jedná o ustálená spojení přirovnávající ke zvířatům

- *canna da pesca* (rybářský prut; prut na ryby)
- *febbre da cavallo* (vysoká horečka, doslova horečka jako u koně – fyzická konstrukce koně je zde použita jako hyperbola)
- *passo da lumaca* (šnečí krok; obdobně jako u předchozího případu, opět šnek jako nadsázka, symbol pomalosti)
- *coraggio da leone* (velká odvaha; v češtině podobně – lví odvaha, na lva jako krále zvířat odkazováno jako na odvážného)
- *vita da cane* (život na nic, psí život, opět obdobné jako v češtině)
- *fame da lupo* (hlad jako vlk; obdobné češtině)
- *cura da cavallo* (koňská dávka léků; opět obdobné jako v češtině, stejně jako u *febbre da cavallo* vysoká, velká dávka)

První substantivum může být také označením pro rostlinu. N2 pak většinou specifikuje, o jaký druh rostliny se jedná:

- *barbabietola da zucchero* (cukrová řepa – N2 specifikuje druhový název)
- *albero da frutto* (ovocný strom – N2 zužuje obecnou definici stromů pouze na ty, které nesou ovoce)
- *pianta da fiore* (rozkvetlá rostlina; zde se nejedná o specifikaci druhu rostliny, ale da fiore určuje její momentální vlastnost)
- *palma da cocco* (kokosová palma; stejně jako u cukrové řepy, druhé substantivum zde stojí na místě druhového názvu)
- *uva da vino* (hrozen vína; zde je rostlina uvedena až jako N2, substantivum na začátku tedy hlava označuje plod)

stejně jako u zvířat zde můžeme zaznamenat obecné označení pro jakoukoliv rostlinu (*pianta*) a dále poněkud zúžené označení *albero*, které se týká už jenom stromů. *Pianta da fiore* tedy klidně může znamenat rozkvetlý strom a dala by se tedy v užším slova smyslu použít i jako *albero da fiore*.

Ve vzorku najdeme také několik spojení, která označují část oblečení, prádla nebo něčeho, co potřebujeme „aplikovat“ na tělo v jisté situaci, určitou výbavu. Druhá složka pak slouží ke specifikaci, k čemu je oblečení, prádlo určeno (někdy vyjadřuje příležitost, ke které je toto oblečení vhodné, někdy je N2 určení povolání či zájmu, ke

kterému N1 potřebujeme:

- *costume da bagno* (plavky; doslova úbor do koupele)
- *abito da sera* (večerní šaty; oděv na večer)
- *camicia da notte* (noční košile)
- *giacca da camera* (župan; doslova kabátek do pokoje)
- *assetto da combattimento* (výzbroj)
    - všechny tyto případy značí příležitost, na kterou je dané oblečení určeno
- *biancheria da letto* (ložní prádlo; prádlo na postel)
    - zde poněkud jiný případ, jedná se o prádlo určené na postel, takže rovněž je N2 specifikací, kam je prádlo určeno
- *cappello da cowboy* (kovbojský klobouk)
- *tuta da meccanico* (montérky; kombinéza mechanika)
- *casco da ciclista* (cyklistická helma)
    - u těchto třech případů je první složka jakýmsi vybavením, které potřebují k výkonu své profese, a které se nosí na těle

A rovněž zde můžeme vidět obecné pojmy označující oblečení, ale také i konkrétní. Slovem *abito* můžeme označit oblečení jako takové v poměrně širokém slova smyslu. *Costume* značí kostým, oblek, tudíž jde opět o slovo velmi obecné. *Biancheria* má také široký okruh použití, značí prádlo. Záleží vždy na bližší specifikaci – *biancheria intima* značí spojní prádlo, *biancheria da tavola* například ubrusy. Naproti tomu slova *giacca* a *camicia* se zdají poměrně konkrétní, přesto, když je zapojíme do parole poliremathiche, zcela mění svůj původní význam.

Ve vzorku jsou také dvě různá označení pro zavazadla:

- *sacca da viaggio* (cestovní vak)
- *borsa da sella* (sedlová brašna)

Sacca i *borsa* jsou obecná označení pro tašku, vak, zavazadlo. V případě prvním je N2 *viaggio* upřesněním příležitosti – tedy cestovní; v druhém případě je N2 spíše příslovečným určením místa, kde má být zavazadlo umístěno. Jedná se o poněkud specifické označení vzhledem k tomu, že označení *borsa da sella* spíše

odkazuje na sedlo koňské a ne sedlo u kola. *Da viaggio* je pojmem modernějším a obecnějším, klidně se tedy můžeme setkat i se spojením *borsa da viaggio*.

Dále jsme mohli postřehnout, že některé pojmy se vyskytují jako N1 i jako N2, tedy někdy jsou určujícím pojmem spojení a někdy „jen" rozvíjejí hlavu. Jedná se o pojmy *tavolo/a, dente/i* a *camera*:

- *camera da letto* (ložnice; zde je *camera* hlavou, jedná se tedy o pokoj jako takový, který je dál rozvíjen pojmem *letto* – postel a stává se z něj konkrétní označení pokoje, kam se chodí spát)
- *giacca da camera* (župan; zde je *camera* opět obecným pojmem pro pokoj, místnost a rozvíjí slovo *giacca*, udává tak, že tento kabátek je určen pouze domů, do místnosti)
    - pokud bychom uvažovali o ještě konkretnější specifikaci a vzali v úvahu teorii, že by župan byl určen jen do ložnice, toto spojení by mohlo vypadat **giacca da camera da letto*

- *tavola da stiro* (žehlicí prkno; stůl na žehlení. Stůl jako takový je obecný pojem, zde ho rozvíjí *stiro* – stává se z něj jeden specifický druh stolu)
- *gioco da tavolo* (stolní hra; hra je určena na to, aby byla hrána na stole v obecném slova smyslu)
    - zde opět můžeme teoretizovat se zcela nesmyslnou a nereálnou myšlenkou z hlediska významu, která je ale nejspíš možná z hlediska lingvistického, a to, že existuje hra, která se dá hrát jen na žehlicím prkně, tudíž získáváme pojem **gioco da tavolo da stiro*

- *dente da latte* (mléčný zub; *da latte* zde specifikuje, o jaký druh zubu se jedná)
- *spazzolino da denti* (kartáček na zuby; *spazzolino* – obecně kartáček, *da denti* z něj dělá kartáček pouze na zuby)
    - v tomto případě by kombinace těchto dvou víceslovných pojmenování nemusela být ani tak nereálná jako v předchozích. Zcela určitě existují zubní kartáčky pro děti, které mají ještě mléčné zuby a tomu je kartáček uzpůsoben. Klidně by tedy mohl být označován **spazzolino da denti da latte*

Samozřejmě ve vzorku najdeme i dvojice, které mají stejnou složku N1 nebo N2, přesto se jejich význam liší:

Spojení se shodnou složkou N1:

- *ferro da stiro* (žehlička; doslova železo na žehlení – *ferro* obecný pojem označující jakýkoliv kus železa)
- *ferro da calza* (pletací jehlice; železo na pletení – stejná struktura jako u předchozího spojení, obecně železo a za předložkou da N2 jako pojem určující činnost, ke které je „železná věc“ využívána

Přestože je hlava spojení zcela shodná, význam obou víceslovných pojmenování je velmi rozdílný. Důkazem je tomu překlad do češtiny, ve kterém nenajdeme žádný znak společný těmto dvěma spojením.

- *carta da regalo* (balicí papír; doslova papír na dárek)
- *carta da parati* (tapeta)
- *carta da bollo* (hlavičkový papír; doslova papír s razítkem, pečetí)

Hlava je u těchto spojení opět shodná, ale výsledný význam spojení se stejně jako výše velmi liší. Opět zde máme příklad, kdy N2 je určující pro využití obecného pojmu N1 – *carta da regalo* (papír určený k balení dárků), dále jen bližší specifikaci, kdy parato samo o sobě znamená tapetu, slovem carta jen potvrzujeme, že se jedná přímo o tapetovací papír a ne tapetu na stěně. U *carta da bollo* je N2 indikátorem vážnosti papíru. Vše, co nese přízvisko *da bollo* je něco uředně potvrzeného.

Spojení se shodnou složkou N2:

- *pista da sci* (lyžařská stopa)
- *bastoncino da sci* (lyžařská hůlka)

U těchto dvou spojení můžeme názorně vidět, jak jsou si parole polirematiche tohoto typu, které mají společnou druhou složku, podobná, co se významu týká. V tomto případě rozvíjející substantivum s předložkou *da sci* značí něco, co se týká lyží a lyžování. Zatímco *pista da sci* je místem, kde může být činnost provozována, *bastoncino da sci* pak je prostředkem k vykonání činnosti.

- *batteria da cucina* (kuchyňská souprava)
- *coltello da cucina* (kuchyňský nůž)
- *panna da cucina* (smetana na vaření)

Víceslovná pojmenování s druhou složkou *da cucina* značí „věci“, které patří nebo se nějak týkají kuchyně nebo vaření. U prvních dvou spojení se jedná přímo o nástroje, které jsou v kuchyni běžně používané a poslední z nich je ingredience. *Panna* jako taková značí smetanu obecně. Modifikační složka N2 dále určuje její druh. Kromě zde zmíněné se můžeme setkat i se spojením *panna montata* (šlehačka).

- *prodotto da forno* (pečivo)
- *teglia da forno* (zapékací miska)
- *placca da forno* (plech na pečení)

Společná druhá složka těchto víceslovných pojmenování – substantivum forno značí pec, troubu nebo pekárnu. Od toho se samozřejmě odvíjí význam všech tří pojmenování. *Teglia da forno* a *placca da forno* jsou spojení patřící do stejné kategorie – nádoby využívané pro pečení. *Prodotto da forno* je přímo produkt pečení.

- *cane da caccia* (lovecký pes)
- *fucile da caccia* (lovecká zbraň)

V těchto dvou případech se jedná opět o stejnou významovou kategorii – obojí jsou potřeby k lovu, přestože první spojení je životné a druhé neživotné. Obě substantiva, cane i fucile jsou co se týče víceslovných pojmenování poměrně frekventovaná. Můžeme se setkat se spojeními *cane da guardia* (hlídací pes), *cane da pastore* (ovčácký pes), *cane da slitta* (tažný pes), *cane per ciechi* (slepecký pes), *cane salvavita* (pes záchranář) a *fucile mitragliatore* (samopal), *fucile automatico* (automatická puška), *fucile ad aria compressa* (vzduchovka).

- *camera da letto* (ložnice)
- *biancheria da letto* (ložní prádlo)

  Tato spojení souvisí obě opět s N2 (letto – postel). Camera je zcela obecný pojem pro jakoukoliv místnost, da letto (tedy pro postel) – místnost určená pro postel. Biancheria opět obecný název pro prádlo, které může mít další rozdělení – *biancheria intima* (spodní prádlo). V tomto případě prádlo určené na postel.

- *dente da latte* (mléčný zub)
- *mucca da latte* (dojná kráva)

  Zde se význam dvou spojení poněkud liší. Důvodem je to, že spojení dente da latte je nekompozicionální, nejedná se tedy o zub tvořený z mléka nebo určený pro jeho konzumaci. Zatímco mucca da latte je skutečně kráva chovaná k tomu, aby dávala mléko.

- *cura da cavallo* (koňská dávka léků)
- *febbre da cavallo* (vysoká horečka)

Na tomto případu si krásně můžeme demonstrovat opak od předchozí dvojice. Zde jsou totiž obě víceslovná pojmenování nekompozicionální, ale výraz da cavallo u obou značí vysokou míru, hyperbolu, nadsázku.

- *canna da pesca* (udice)
- *attrezzatura da pesca* (rybářská výstroj)

  Na dalším příkladu, tedy spojení jež se shodují v N2 *da pesca* můžeme poukázat na další případ, který může u těchto pojmenování nastat – jedno je hyperonymem (slovem nadřazeným) druhého. *Attrezzatura da pesca* je zde hyperonymem a *canna da pesca* hyponymem, jelikož se jedná o jeden prvek z celkové rybářské výbavy. Obě spojení ale demonstrují stejnou funkci – prostředek využitelný k chytání ryb.

- *carta da bollo* (hlavičkový papír)
- *marca da bollo* (kolek)

  Bollo jako samostatné slovo označuje razítko, pečeť nebo poplatek, *bollo postale* je označením pro poštovní razítko. Pokud je připojeno ke slovům *carta* (papír) a *marca* (známka, značka), dává jim toto modifikační substantivum punc důležitosti. *Da bollo* značí úřední ověření.

- *arnese da lavoro* (pracovní nářadí)
- *reddito da lavoro* (pracovní příjem)

  V českém překladu se rovněž modifikátor shoduje. *Da lavoro* značí něco, co souvisí s prací. Zatímco *arnese* je prostředek k vykonání práce, *reddito* už je výsledek této činnosti.

- *assetto da combattimento* (výzbroj)
- *gallo da combattimento* (bojový kohout)

  Zde se opět setkáváme s tím, že ačkoliv obě spojení mají shodnou druhou složku, jedno z nich je životné a druhé neživotné. U obou případů se ale jedná o „prostředek“ nebo pomůcku k boji. V případě druhém, tedy u bojového kohouta můžeme mluvit přímo o agensi (činiteli) děje.

Také u víceslovných pojmenování se můžeme setkat s předponami jako modifikátory, které zcela změní význam slova. Příkladem toho je zde *messa* (mše) a *promessa* (slib).

Ačkoliv kromě jediného pojmenování pomnožného (occhiali da vista) jsou všechny příklady ve vzorku uvedena v jednotném čísle, v některých případech je jedna ze složek použita v čísle množném. A jak je zřejmé, je to vždy složka podřízená, tedy N2, jelikož N1, jak je již několikrát zmíněno výše, má shodné lexikální kategorie jako výsledné kompozitum či víceslovné pojmenování:

- *spazzolino da denti* – kartáček na zuby
- *lucido da scarpe* – leštidlo na boty
- *neurone da staminali* – neuron kmenových buněk

- *botta da orbi* – rvačka „hlava nehlava“
- *carta da parati* - tapeta
- *faccia da schiaffi* – obličej „na ránu“
- *pezza da piedi* - onuce
- *tempo da ladri* – příšerné počasí
- *vaso da fiori* - květináč

6. Funkce a význam předložky da

Předložka da má sama o sobě mnoho interpretací. Do češtiny ji v různých spojeních a případech překládáme jako:

- z(e), od
- něco mezi
- už
- u
- ke
- do
- jako
- podle
- po...

Podle významu předložky da a její funkce ve vztahu mezi dvěma substantivy můžeme daný vzorek analyzovat a rozdělit vybraná víceslovná pojmenování takto:

<u>*DA* – z(e)</u>

- *reddito da lavoro* (pracovní příjem; příjem Z práce)
- *cenere da camino* (krbový popel; popel Z krbu)
- *piaga da decubito* (proleženina; otlak Z ležení)
- *raffreddore da fieno* (senná rýma; rýma ZE sena)
- *prodotto da agricoltura* (zemědělský produkt; produkt ZE zemědělství)

Přestože jsme si těchto pět příkladů uvedli jako skupinu se shodným významem předložky da, můžeme je dále dělit a popisovat, jelikož také v češtině má předložka z

různé interpretace. Do jedné skupiny si můžeme dát reddito da lavoro, *prodotto da agricoltura* a *cenere da camino* – všechna tři pojmenování můžeme schematicky popsat jako N2 funguje a následkem této činnosti vzniká N1. Zatímco *piaga da decubito* a *raffreddore da fieno* jsou obě diagnózami – děje se N2, které samo o sobě není škodlivé, ale nějakým nedopatřením, chybou organismu (alergie, přílišné působení) dochází jeho působením k N1.

<u>*DA* – jako</u>

- *febbre da cavallo* (vysoká horečka; horečka JAKO u koně)
- *corraggio da leone* (lví odvaha; odvaha JAKO má lev)
- *vita da cane* (psí život; život JAKO u psa)
- *fame da lupo* (velký hlad; hlad JAKO vlk)

Všechna tato pojmenování jsou založena na podobnosti se zvířaty. Dostáváme se s nimi velmi blízko k příslovím nebo lidovým rčením, která byla a jsou často právě připodobněním situací v lidském životě k vlastnostem zvířat. Kůň je zde symbolem velikosti, tudíž horečka přirovnávaná ke koňské je velmi vysoká, jedná se o hyperbolu, jak je již zmíněno výše. Lev naproti tomu symbolizuje odvahu, psí život je obecně brán jako nešťastný a zoufalý. Vlk poukazuje na hlad i v dalších pořekadlech (Vlk se nažral a koza zůstala celá). Všechna tato víceslovná pojmenování jsou nekompozicionální, ale jejich význam je i po doslovném překladu do českého jazyka zřejmý, jelikož zvířata připodobněná jako symbol určité charakterové vlastnosti se příliš neliší.

<u>*DA* – na (co), k (čemu)</u>

- *ferro da stiro* (žehlička; železo NA žehlení)
- *camera da letto* (ložnice; místnost K umístění postele)
- *pista da sci* (lyžařská stopa; stopa určená K lyžování)
- *bastone da hockey* (hokejka; hůl NA hokej)
- *polvere da sparo* (střelný prach; prach NA střílení)
- *cane da caccia* (lovecký pes; pes K lovu)
- *costume da bagno* (plavky; úbor NA koupání)
- *animale da laboratorio* (laboratorní zvíře; zvíře K laboratorním účelům)
- *canna da pesca* (prut, udice; hůlka určená NA ryby)

- *nave da crociera* (výletní loď; loď K vyjížďce)
  teglia da forno (zapékací mísa; mísa NA pečení)
- *localo da ballo* (taneční sál; místnost K tanci)
- *spazzolino da denti* (kartáček NA zuby)
- *sacca da viaggio* (cestovní vak; vak NA cestu)
- *lucido da scarpe* (leštidlo NA boty)
- *cestino da picnic* (piknikový koš; koš NA piknik)
- *bestia da tiro* (tažné zvíře; zvíře určené NA tah)
- *biglietto da visita* (navštívenka; lístek K návštěvě)
- *ferro da calza* (pletací jehlice; železna NA pletení)
- *nautica da diporto* (výletní plavba; plavba K zábavě)
- *mucca da latte* (dojná kráva; kráva NA mléko)
- *placca da forno* (plech NA pečení)
- *bicchiere da degustazione* (degustační sklenka; sklenka NA degustaci)
- *tabacco da fiuto* (šňupací tabák; tabák KE šňupání)
- *automobile da corsa* (závodní auto; auto K závodění)
- *bastoncino da sci* (lyžařská hůlka; hůlka NA lyže)
- *orologio da polso* (náramkové hodinky; hodinky NA zápěstí)
- *bestiame da allevamento* (chovný dobytek; dobytek K chovu)
- *biancheria da letto* (ložní prádlo; prádlo na postel)
- *faccia da schiaffi* (obličej „NA ránu“)
- *fucile da caccia* (lovecká zbraň; zbraň K lovu)
- *macchina da presa* (filmová kamera; stroj K natáčení)
- *panna da cucina* (smetana NA vaření)
- *tavola da stiro* (žehlicí prkno; stůl NA žehlení)
- *attrezzatura da pesca* (rybářská výstroj; výstroj NA rybaření)
- *arnese da lavoro* (nástroje K práci)
- *stampo da budino* (forma NA pudink)
- *carta da regalo* (balicí papír; papír NA dárek)
- *vaso da fiori* (květináč, truhlík; váza NA květiny)
- *vetrino da microscopio* (sklíčko K mikroskopu)

- *DA* – proti

catena da neve (sněhový řetěz; řetěz PROTI sněhu)

- *DA – podle*

casa da sogno (dům snů; dům PODLE snů)
vacanza da incubo (děsivá dovolená; dovolená PODLE noční můry)

7. Vztahy mezi substantivy

Stejně jako můžeme například určit vztahy mezi větami v souvětí, kde vedlejší závisí na hlavních, také u víceslovných pojmenování funguje tato hierarchie: hlava – modifikátor (podřízený). Proto u nich můžeme také určit vztahy, které jsou mezi jednotlivými složkami a pojmenovat je:

N2 příčina N1

- *piaga da decubito* (proleženina; N2 = ležení jako příčina N1 = otlak)
- *raffreddore da fieno* (senná rýma; N2 = seno jako příčina N1 = rýma)
- *dipendenza da droghe* (drogová závislost; N2 = drogy jako příčina N1 = závislost)
- *contagio da virus* (virová nákaza; N2 = virus jako příčina N1 = nákaza)

N1 příčina N2

- *fallo da rigore* (pokutový kop; N1 = faul jako příčina N2 = trestné střílení)
- *sindrome di affaticamento* (únavový syndrom; N1 = syndrom jako příčina N2 = únava)

N2 umístění N1

- *gioco da tavolo* (stolní hra; N2 = stůl jako umístění N1 = hra)
- *ospedale da campo* (polní nemocnice; N2 = pole jako umístění N1 = nemocnice)
- *borsa da sella* (sedlová brašna; N2 = sedlo jako umístění N1 = brašna)
- *orologio da polso* (náramkové hodinky; N2 = zápěstí jako umístění N1 = hodinky)
- *batteria da cucina* (kuchyňská výbava; N2 = kuchyně jako umístění N1 = vybavení)
- *biancheria da letto* (ložní prádlo; N2 = postel jako umístění N1 = prádlo)
- *calendario da parete* (nástěnný kalendář; N2 = stěna jako umístění N1 = kalendář)
- *neurone da staminali* (neuron kmenových buněk; N2 = kmenová buňka jako umístění N1 = neuron)
- *vetrino da microscopio* (sklíčko do mikroskopu; N2 = mikroskop jako umístění N1 = sklíčko)

8. Konfrontace víceslovných pojmenování s různými předložkami

muro di cinta – hradby – *muro* zde má funkci *cinta* (opevnění)

**muro da cinta* – znamenalo by, že N1 pochází z N2, ne, že je tvořeno z N2, jak je tomu v případě použití předložky DI.

**muro a cinta* by spíše značilo formu zdi – *a cinta* má formu adjektiva (zeď ve formě opevnění)

mulino a vento – větrný mlýn - mlýn, k jehož funkci je potřeba větru

**mulino da vento* – mlýn používaný za větru, což by se mohlo zdát jako vhodná interpretace, ale v italštině je toto spojení zcela absurdní

**mulino di vento* – by značilo mlýn z větru nebo v případě použití určitého členu (*mulino del vento*) mlýn patřící větru (čí)

ascia da boscaiolo – dřevorubecká sekera (sekera potřebná k profesi dřevorubce)

**ascia di boscaiolo* – sekera patřící dřevorubci (raději ale se členem – ascia di un/del boscaiolo), stejně tak by mohlo být *ascia di un/del medico* (patřící doktorovi), což by v případě výše možné nebylo, protože ten určuje spíše typ sekery. Klidně bychom mohli použít *ascia da boscaiolo di medico,* což by značilo dřevorubeckou sekeru, která patří nějakému lékaři

**ascia a boscaiolo* – sekera s vlastnostmi dřevorubce (absurdní spojení)

passato di verdura – zeleninové pyré (zeleninová polévka)

**passato a verdura* – kaše v podobě zeleniny (rovněž absurdní spojení)

**passato da verdura* – smysl by mohl být stejný jako u předložky di

lacrima di coccodrillo – krokodýlí slza

**lacrima da coccodrillo* – značilo by typ slzy, přeneseně by nejspíš bylo možné

**lacrima a coccodrillo* – slza s vlastnostmi, tvarem krokodýla (absurdní spojení)

ospedale da campo – polní nemocnice (určená fungovat v polních podmínkách - typ)

**ospedale a campo* – podobně jako u lacrima a coccodrillo – nemocnice s vlastnostmi pole (absurdní)

**ospedale di campo* – značilo by například mobilní nemocnici, která nyní stojí třeba v lese, ale je to ta z pole (dříve stála na poli), ale spíše v podobě s určitým členem (*del campo*)

lampada a stelo – stojanová lampa

**lampada da stelo* – podobný význam, mohlo by znamenat lampa vypadající, mající podobu stonku

**lampada di stelo* – lampa vyrobená ze stonku

servizio di sicurezza – bezpečnostní služba

**servizio a sicurezza* – nelze přeložit nijak smysluplně, zcela irelevantní

**servizio da sicurezza* – služby vycházející z bezpečnosti, zde opačné pořadí složek

sacco a pelo – spací pytel (nekompozicionální význam)

**sacco da pelo* – pytel mající vlastnosti chlupů (*sacco fatto per il pelo*)

**sacco di pelo* – pytel z chlupů (zde pelo jako materiál)

cenere da camino – krbový popel

**cenere a camino* – popel s vlastnostmi krbu – opět irelevantní (*camino a cenere* by mohl značit krb, který se neobejde bez popela – jako *mulino a vento*)

**cenere di camino* – popel z krbu; zničený krb rozdrobený na prach (popel)

9. Volná uskupení N da N

Jak jsme již zmínili výše, *da* jakožto předložka má různé funkce a významy. Proto se kromě víceslovných pojmenování můžeme setkat také s volnými uskupeními stejné struktury, tedy N da N. Od parole poliremathiche se liší tím, že mezi jednotlivými složkami není silná vazba (koheze – vnitřní soudržnost), a stejně tak můžou fungovat i samostatně. Na rozdíl od víceslovných pojmenování jsou tato volná uskupení vždy kompozicionální – vždy je jejich význam spojením významů slov, ze kterých se skládají. Většinou lze modifikační složku nahradit zcela jiným slovem, aniž by se význam první složky (N1), tedy hlavy nějak změnil. N2 sice hlavu spojení modifikuje, ale jen do určité míry, tzn. určuje pouze vlastnosti N1, ale nemění její primární význam. U těchto volných uskupení je samozřejmě větší možnost flexe, modifikace, pronominalizace i dislokace:

- *gioco da ragazzi* – dětská hra (giochi da ragazzi; gioco da giovani ragazzi; gioco di quelli ragazzi; il gioco che guardiamo è da ragazzi)
- *cancellazione da lista* – vymazání ze seznamu (cancellazioni da lista)
- *somma da euro* – obnos eur (somme da euro)
- *campo da tennis* – hřiště na tenis (il campo che cerchiamo è da tennis)
- *scarpe da ginnastica* – sportovní boty (sono da ginnastica le scarpe che hai?)
- *ruolo da protagonista* – úloha hlavního hrdiny (ruoli da protagonista)
- *materiale da costruzione* – materiál na výstavbu (materiali da costruzione)
- *chilometri da casa* – kilometry od domova (chilometri da nostra casa)
- *musica da internet* – hudba z internetu (la musica che ascoltiamo è da internet)
- *scatola da scarpe* – krabice od bot (scatola da quelle scarpe rosse)
- *consiglio da amico* – přátelská rada (consigli da amico)
- *lontananza da casa* – vzdálenost od domova (lontananza da casa dei suoi amici)
- *rumore da traffico* – hluk způsobený dopravou (quello rumore è da traffico?)
- *ritorno da scuola* – návrat ze školy (ritorni da scuola)
- *aiuto da persone* – pomoc od lidí (aiuto da quelle persone)

Gioco da ragazzi/gioco di ragazzi/gioco per ragazzi/gioco con ragazzi

Zde se opět dostáváme k problému předložek. Každá z těchto formací je možná a běžně používaná, přesto každá značí něco jiného. *Gioco **da** ragazzi* je dětskou hrou – hrou pro děti, a to i v přeneseném významu (značící jednoduchou věc), tzn. *da ragazzi* udává vlastnost, typ hry. *Gioco **di** ragazzi* je jakoukoliv hrou, kterou hrají děti, nejedná se tedy o typ jako u předchozího spojení, ale o určení, kdo hru hraje. *Gioco **per** ragazzi* by mohlo označovat například seznam her pro letní tábory. Doslova bychom toto spojení mohli přeložit jako hra pro děti. *Gioco **con** ragazzi* přeložíme jako hra s dětmi, tedy opět jakákoliv hra, kterou hrajeme s dětmi.

Na tomto případu můžeme demonstrovat obecný rozdíl mezi spojeními si předložkami *di* a *da*. *Di* často určuje vlastnictví, „příslušnost“ k osobě, která činnost provádí, nebo které se situace týká. *Da* naproti tomu dává hlavě spojení vlastnost osoby, kterou je provozována a tím určuje typ dané věci nebo situace. Dalo by se tedy říct, že z jistého úhlu pohledu se jedná o předložky protichůdného významu. *Di* v tomto případě přiřazuje hru dětem a *da* děti ke hře a tím udává její styl.

Předložky *per* a *con* jsou zcela jednoznačné, ve spojení s osobou mají povětšinou stejný význam. *Per* = pro, *con* = s.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce pojednává o slovotvorbě a víceslovných pojmenováních v italštině se zvláštním zřetelem na parole polirematiche se strukturou N da N. Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a analytickou.

Teoretická část je rozdělena do čtyřech kapitol a obecně nastiňuje pozadí pro utvoření přehledu o slovotvorbě, které je nezbytné pro část analytickou. V první kapitole se zabýváme definicí kompozit a víceslovných pojmenování jako celku. Druhá kapitola se zaměřuje na vznik těchto slov a spojení, zabývá se slovotvornými procesy, které dále popisuje. Ve třetí kapitole se dostáváme ke klasifikaci kompozit a víceslovných pojmenování. Zabýváme se zde různými typy klasifikace a zaměřujeme se na ten nejpoužívanější. Dále se zde zmiňujeme o vnitřní soudržnosti (kohezi). Čtvrtá kapitola nastiňuje přímo víceslovná pojmenování typu N da N, kterými se dále zabýváme v analytické části.

Analytická část je rozdělena do pěti kapitol a zabývá se praktickými rozbory víceslovných pojmenování typu N da N. Nejprve je zde uveden vzorek sta těchto spojení, ze kterého vychází další analýzy. V páté kapitole této práce se zabýváme typologií substantiv ve vzorku, tím, co označují jednotlivá substantiva tedy N1 a N2, ale také polirematiche jako celek. V této kapitole jsme se snažili najít společné znaky jednotlivých spojení a porovnávat je mezi sebou. Šestá kapitola se zabývá zbývající složkou spojení, tedy přímo předložkou da – opět ji podrobujeme analýze, co se týče významu a funkce. Sedmá kapitola pojednává o vztazích mezi substantivy, o poměrech mezi složkami N1 a N2. V osmé kapitole jsme otevřeli téma poněkud teoretické, a to, jak by vypadala ustálená spojení s použitím jiné předložky, a jak by bylo možno toto spojení přeložit do češtiny. Tato kapitola se samozřejmě neobešla bez konzultace s rodilým mluvčím. Poslední devátá kapitola se zabývá volnými uskupeními rovněž s předložkou da.

Cílem práce bylo nastínit obecnou úlohu a vlastnosti víceslovných pojmenování N da N a odlišit ustálená spojení od volných uskupení, popsat funkce a použití těchto pojmenování. Pomocí poznatků z teoretické části a poté díky analýze jsme zjistili, že

tato pojmenování jsem velice variabilní, co se týče typologie, ale také vnitřní soudržnosti, ale přesto se u nich dají nalézt společné znaky, které se opakují. Rovněž jsme se ujistili v tom, jak důležitou součástí jazyka je správné použití předložek. Přesto, že v některých případech je záměna teoreticky možná a výsledné spojení by se ve významu příliš nezměnilo, většinou se jedná o fatální chybu. Právě díky tomuto poznatku jsme se snažili popsat co nejlépe funkce předložky da, abychom si ujasnili, v jakých případech je možnost nebo dokonce nutnost ji použít. Rovněž jsme se zaměřili na srovnání s dalšími předložkami a popsání jejich funkcí pro lepší přehled v tomto poměrně složitém aspektu při studiu jakéhokoliv cizího jazyka.

RESUMÉ

Riassunto in italiano

La tesi intitolata „Le parole polirematiche in italiano del tipo N da N“ parla della formazione delle parole in italiano e delle parole polirematiche e soprattutto delle polirematiche del tipo Nome DA Nome. La tesi è divisa in due parti – la parte teoretica e la parte analitica.

La parte teoretica è divisa in 4 capitoli e generalmente illustra il contesto ai attributi di formazione delle parole che è necessario per la parte analitica. Nel primo capitolo ci occupiamo di definizione dei compositi e delle parole polirematiche in generale. Il secondo capitolo descrive l´origine di quelle parole e polirematiche, descrive i processi della formazione di parole. Il terzo capitolo è dedicato alla classificazione dei compositi e della parole polirematiche. Ci è possibile leggere di vari tipi della classificazione e ci concentriamo su quel piú usato. Menzioniamo aussi una coesione interna. Il capitolo numero 4 descrive le parole polirematiche del tipo Nome DA Nome, che sono descriti piú intensivamente nella parte analitica.

La parte analitica è divisa in 5 capitoli e si occupa di analisi pratici della parole polirematiche del tipo N da N. Prima di tutto enumeriamo il campione di 100 quelle polirematiche e poi facciamo altri analisi. Nel quinto capitolo descriviamo una tipologia dei sostantivi nel campione. Studiamo un significato dei sostantivi separati (N1 e N2)

ma anche un significato delle polirematiche. In questo capitolo abbiamo cercato di trovare le caratteristiche comune delle polirematiche nel campione e confrontarle. Il sesto capitolo si occupa di componente rimanente della polirematica – la preposizione „da“. La analisiamo, in chiave di significato e funzione. Il capitolo numero sette parla delle relazioni tra i sostantivi, degli atteggiamenti tra i componenti N1 e N2. Nel capitolo numero otto descriviamo il tema teoretico – come sembrerebbero le polirematiche con l´uso della preposizione diversa e come sarebbe possibile tradurrla in ceco. Quello capitolo non farebbe a meno di consultazione con madrelingua. Il capitolo nono, l´ultimo si occupa delle formazioni libere con la preposizione „da“ tra due sostantivi.

Un obiettivo del lavoro è mostrare le funzioni e le qualità delle parole polirematiche del tipo N da N. Aussi descrive le diferenze tra quelle polirematiche e le formazioni libere, le funzioni e l´uso di quelli nomi. Grazie alle conoscenze della parte teoretica e poi grazie alla analisi abbiamo scoperto che quelle nomi sono molto variabili nella tipologia e anche nella coesione interna ma non è impossibile di trovare le caratteristiche comuni che si ripetono. Altrettanto ci assicuriamo che le preposizioni sono la parte molto importante della lingua ed è necessario di usarle correttamente. Nel alcuni casi è possibile di sostituire la preposizione con qualche altra e il significo del nome sarà pratticamente uguale ma per lo piú la sostituzione è un errore grave. Grazie a questa conoscenza abbiamo cercato di descrivere bene le funzioni della preposizione „da“ di sapere dove è possibile e dove è necessario di usarla. Anche ci concentriamo sulla comparazione con le preposizioni altri e sulla descrizione delle loro funzioni per il riassunto migliore in questo aspetto difficile della lingua.

Summary in english

This bachelor thesis deal with word-formation and multi-word expressions in italian with regard to multi-word expressions of type N da N. The thesis is divided in two parts: theoretical and analytical.

The theoretical part is divided in 4 chapters and outlines the knowledge of word-formation in general because it´s necessary for the analytical part. In the chapter one deal with the definition of composing words and multi-word expressions altogether. The second chapter is about the origin of these words and phrases, engage in process of word-formation which are then described. In chapter three we arrange the classification of composing words and multi-word expressions. The chapter describes the different types of classification and is focuses at the most used one. Also there is mentioned inner cohesiveness. The fourth chapter shows directly the multi-word expressions of type N da N. These are better described in the analytical part.

The analytical part is divided in five chapters and is concerned with practical analysis of multi-word expressions of type N da N. At first there is placed the sample of hundred these expressions which is then used to analysis. In fifth chapter of this thesis we concentrate at typology of substantives at sample, at meaning of substantives in expression but also at meaning of full expression. In this chapter we tried to find some common characteristics of individual expressions and to compare them. The sixth chapter look into last component of expressions – the preposition „da“. We analyse it again from the point of view of meaning and function. The chapter seven talks about the relations between the components N1 and N2. In chapter eight we open the subject a little bit theoretical – how the expression would look with some other preposition and how would be possible to translate it in czech. In this chapter it was necessary to consult the meaning of expressions with native speaker. The last chapter descibes the free formations with the preposition „da“.

The result of this thesis is to outline the role and qualities of multi-word expressions of type N da N and to distinguish set phrases from free formations, to describe the functions and application of these phrases. Thanks to knowledge of the theoretical part and thanks to analysis we found out that these expressions are very variable in typology and in inner cohesiveness but there is also possibility to find some

common characteristics. We also make us sure how important is right application of prepositions. Although there is in some cases a possibility of exchange and the meaning rests almost the same, mostly it is serious fail. Thanks to this knowledge we tried to described the functions of preposition „da“ well to realize in which cases it is a possibility and in which cases is a necessity to use it. We also tried to compare the preposition „da“ with other prepositions and we decribed their functions to outline better the knowledge in this very difficult aspect of every language.

PŘÍLOHA

Vzorek k analýze s českým překladem a rozdělením podle rodů a životnosti:

1.Ferro da stiro – žehlička – M, N

2.camera da letto – pokoj - Ž, N

3.arma da fuoco – střelná zbraň – Ž, N

4.pezzo da amatore – sběratelský kousek – M, N

5.pista da sci – lyžařská stopa – Ž, N

6.spilla da balia – spínací špendlík – Ž, N

7.barbabietola da zucchero – cukrová řepa – Ž, N

8.bastone da hockey – hokejka – M, N

9.polvere da sparo – střelný prach – Ž, N

10.cane da caccia – lovecký pes – M, ŽIV

11.costume da bagno – plavky – M, N

12.marca da bollo – kolek – Ž, N

13.gioco da tavolo – stolní hra – M, N

14.prodotto da forno – pečivo – M, N

15.ospedale da campo – polní nemocnice – M, N

16.albero da frutto – ovocný strom – M, N

17.abito da sera – večerní šaty – M, N

18.animale da laboratorio – laboratorní zvíře – M, ŽIV

19.camicia da notte – noční košile – Ž, N

20.canna da pesca – prut, udice – Ž, N

21.nave da crociera – výletní loď – Ž, N

22.farmaco da banco – volně prodejný lék – M, N

23.teglia da forno – zapékací mísa, plech – Ž, N

24.occhiali da vista – dioptrické brýle – Ž, POMN, N

25.localo da ballo – taneční sál -M, N

26.spazzolino da denti – kartáček na zuby -M, N

27.sacca da viaggio – cestovní vak – Ž, N

28.lucido da scarpe – leštidlo na boty -M, N

29.borsa da sella – sedlová brašna – Ž, N

30.cestino da picnic – piknikový koš – M, N

31.bestia da tiro – tažné zvíře – Ž, ŽIV

32.biglietto da visita – navštívenka – M, N

33.ferro da calza – pletací jehlice – M, N

34.nautica da diporto – výletní plavba – Ž, N

35.mucca da latte – dojná kráva – Ž, ŽIV

36.placca da forno – plech na pečení – Ž, N

37.pianta da fiore – rozkvetlá květina – Ž, N

38.bicchiere da degustazione – degustační sklenka – M, N

39.assetto da combattimento – výzbroj – M, N

40.tabacco da fiuto – šňupací tabák – M, N

41.promessa da marinaio – planý slib – Ž, N

42.messa da requiem – zádušní mše – M, N

43.bestiame da allevamento – chovný dobytek – M, ŽIV

44.reddito da lavoro – pracovní příjem – M, N

45.palma da cocco – kokosová palma – Ž, N

46.uva da vino – hrozny – Ž, N

47.febbre da cavallo – vysoká horečka – Ž, N

48.fallo da rigore – penalta – M, N

49.catena da neve – sněhový řetěz – Ž, N

50.orologio da polso – náramkové hodinky – M, N

51.ascia da boscaiolo – dřevorubecká sekera – Ž, N

52.automobile da corsa – závodní auto – Ž, N

53.bastoncino da sci – lyžařská hůlka – M, N

54.batteria da cucina – kuchyňská souprava – Ž, N

55.biancheria da letto – ložní prádlo – Ž, N

56.carta da bollo – hlavičkový papír – Ž, N

57.calendario da parete – nástěnný kalendář – M, N

58.coltello da cucina – kuchyňský nůž – M, N

59.canestro da basket – koš na basketbal – M, N

60.cenere da camino – krbový popel – M, N

61.naso da pagliaccio – klaunský nos – M, N

62.neurone da staminali – neuron kmenových buněk – M, N

63.passo da lumaca – šnečí krok – M, N

64.baco da seta – housenka bource morušového – M, ŽIV

65.botta da orbi – rvačka „hlava nehlava“ - Ž, N

66.carta da parati – tapeta – Ž, N

67.cassa da risonanza – rezonanční box – Ž, N

68.coraggio da leone – lví odvaha – M, N

69.crema da barba – pěna na holení – Ž, N

70.cucchiaio da caffe – kávová lžička – Ž, N

71.dente da latte – mléčný zub – M, N

72.faccia da schiaffi – obličej „na ránu“ - Ž, N

73.fucile da caccia – lovecká zbraň – M, N

74.giacca da camera – župan – Ž, N

75.macchina da presa – filmová kamera – Ž, N

76.panna da cucina – smetana na vaření – Ž, N

77.pezza da piedi – onuce (ve významu zacházet s někým jako s onucí) – Ž, N

78.piaga da decubito – proleženina – Ž, N

79.raffreddore da fieno – senná rýma – M, N

80.tavola da stiro – žehlicí prkno – Ž, N

81.tempo da ladri – příšerné počasí – M, N

82.vita da cane – psí život – Ž, N

83.fame da lupo – hlad jako vlk – Ž, N

84.cura da cavallo – koňská dávka léků – Ž, N

85.cappello da cowboy – kovbojský klobouk – M, N

86.dipendenza da droghe – závislost na drogách – Ž, N

87.attrezzatura da pesca – rybářská výstroj – Ž, N

88.sindrome da affaticamento – únavový syndrom – Ž, N

89.arnese da lavoro – pracovní nářadí – M, N

90.carta da regalo – balicí papír – Ž, N

91.vaso da fiori – květináč, truhlík – M, N

92.vetrino da microscopio – sklíčko do mikroskopu – M, N

93.gallo da combattimento – bojový kohout – M, N

94.casa da sogno – dům snů – Ž, N

95.prodotto da agricoltura – zemědělský produkt – M, N

96.stampo da budino – forma na pudink – M, N

97.contagio da virus – virová nákaza – M, N

98.tuta da meccanico – montérky – Ž, N

99.vacanza da incubo – děsivá dovolená – Ž, N

100.casco da ciclista – cyklistická helma – M, N

Seznam použité literatury:

DARDANO, Maurizio (2009): *Costruire parole. La morfologia derivata dell´italiano*, Bologna: il Mulino.

DARDANO, Maurizio – TRIFONE, Pietro (1990, 1985): *La lingua italiana*, Bologna: Zanichelli.

GROSSMANN, Maria – RAINER, Franz (a cura di, 2004): *La formazione delle parole in italiano*, Tübinger: Max Niemeyer Verlag.

HAMPLOVÁ, Sylva (2004): *Mluvnice italštiny*, Praha: LEDA

JEŽEK, Elisabetta (2005): *Lessico. Classi di parole, strutture, combinazioni*, Bologna: Il Mulino.

LEPSCHY, Giulio (2007): *Parole, parole, parole e altri saggi di linguistica*, Bologna: Il Mulino

RADIMSKÝ, Jan (v tisku 2011): *Konfixace v současné italštině*, Časopis pro moderní filologii.

SCALISE, Sergio (1994): *Morfologia*, Bologna: Il Mulino

SCALISE, Sergio – BISETTO, Antonietta (2008): *La struttura delle parole*, Bologna: Il Mulino

ŠTICHAUER, Pavel (2007): *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum

VIETRI, Simonetta (1985): *Lessico e sintassi delle espressioni idiomatiche. Una tipologia tassonomica dell´italiano*, Napoli: Liguori editore

Internetové zdroje:

- Enciclopedia dell´italiano Treccani

Treccani (online), poslední revize 2014-04, (cit. 2014-03-11) dostupné z: <www.treccani.it/>

- Digital library

Intratex (online), poslední revize 2011-11, (cit. 2014-03-11) dostupné z: <www.intratext.com>

- Wikipedia, l´enciclopedia libera e collaborativa

Wikipedia (online) poslední revize 2014-03, (cit. 2014-03-11) dostupné z: <www.wikipedia.it>